

NAGY ZOLTÁN

Vándorkönyvek pecsétlenyomatai

ISMERETLEN VASI CÉH- ÉS MESTERPECSÉTEK A MÚZEUMI ÉS
LEVÉLTÁRI VÁNDORKÖNYVGYŰJTEMÉNYEKBEN (1831–1859)

A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság (MTA VEAB) Kézművesipar-történeti Munkabizottság megbízásából 1992-ben adták ki a Vas megyei első gyűjteménykatalógust, a Kézművesipari műhely- és szerszámkatasztert.¹ Ezt követően felmerült bennünk egy vasi céhkataszter összeállítása is, mely a történeti Vas vármegyében egykor működött céh összes, a magyarországi múzeumokban őrzött céhtárgyait vette volna számba a helyi ismeretek és az 1975-ben megjelent országos céhkataszter² adatait felhasználva. Ez a feltáró munka több évig tartott, mely azt eredményezte, hogy minden céhtárgyról a leltárkönyvi adatok alapján leírás és fekete-fehér, kivételesen színes fényképfelvételek, valamint színes diák, továbbá mindegyikükről papírképek is készültek.

A múzeumi céhpecsét gyűjtemény kiegészítése pecsétlenyomatokkal

1993-ban Benczik Gyula tette lehetővé számunkra, hogy a levéltár raktárából összegyűjtött 169 vándorkönyv eddig még nem rendezett iratanyagából 122 darabot 3 dobozba, a mesterségek alfabetikus sorrendjébe csoportosítva rendezzük, a negyedikbe pedig a nehezen meghatározható 47 vándorkönyv került.

E kutatás bázisát a körmendi múzeumban alakítottuk ki. A teljességre való törekvés megkövetelte, hogy az eddig ismertek mellett (52 céhpecsét, 22 céhláda, 25 céhkorsó, 5 céhzászló, 2 behívótábla, 4 egyéb céhtárgy) a múzeumokban és a Vas Megyei Levéltárban fellelhető vándorkönyvekben feltételezett Vas vármegyei céhpecsét- és mesterpecsétlenyomatokat felkutatva ez irányú ismereteinket kibővítsük, a meglévő céhpecsétgyűjteményt a lehető legteljesebbé tegyük, melyhez az adatok kigyűjtését és rendszerezését táblázatokba foglalva a mesterségek alfabetikus sorrendjében végeztük el (1–2. táblázat).

A levéltári gyűjtemény fontosságát jelzi, hogy az eddig összességében megismert céhpecsétlenyomatok 39%-a, a mesterpecsétetek 60%-a, az összes újonnan fellelt céh- és mesterpecsétlenyomatok 47%-a levéltári vándorkönyvgyűjteményből származik. A múzeumok számontartott kiállításain gyakran bemutatott tárgyi emlékei közé tartoznak a céhtárgyak, közülük is azok, amelyeken a céhalakulást vagy a céhtárgy készítési korát őrző évszámok is vannak. A céhpecsétetek különösen fontosak, hiszen közöttük nem ritkák a 16–19. századi darabok, jól dokumentálva a kézművesség céhszervezeteinek meglétét a korai évszázadokban. Az „ércpecsét” nyomólapjára vésett információk a céhtörténet, technikatörténet, heraldika, művészettörténet érdeklődési körébe tartoznak. Vizsgálatuk alkalmat ad nyugat-európai párhuzamainak

1 Nagy Zoltán: Kézművesipari műhely- és szerszámkataszter. Vas megye Gyűjteménykatalógus I. Veszprém–Körmend, 1992.

2 A magyarországi céhes kézműipar forrásanyagának katasztere I–II. Szerk. Éri István. Budapest, 1975.

számbavételére,³ a lokális sajátosságok megfigyelésére, a céhközi kapcsolatok feltérképezésére is. A pecsétlenyomó önmagában szimbólum, a céh megtestesítője, a céhszervezet által kibocsátott dokumentumok: felszabadító-és mesterlevelek, egyéb fontos iratokon lévő céhmesterek és más előljárók aláírásának hitelesítője, a kiváltsággal rendelkező kézműves közösség egyik legfontosabb, különösen megbecsült relikviája. A céhpecsét szigorú őrzését rendszerint az *articulus*okban is befoglalták. „A céhnek tulajdon pöcsétje legyen, mely pöcsét ortal-máért a céhnek ládjába tartassék, mely pöcséttel a mester híre nélkül semmi levél meg ne pöcsételtessék.”⁴ A pecsétekkel foglalkozó kutatók fontosnak tartották a céhpecsétek szakszerű, mindenre kiterjedő leírását, köriratának felfejtését, a pecsétmezőbe vésett heraldikai elemek, mesterséget szimbolizáló szerszámok számbavételét és leírását, az ábrázolt munkafolyamatok, a munka közben ábrázolt védszentek megnevezését. Nagybakay Péter, Bodó Sándor, Szabó Péter e célokat megvalósító publikációi példaértékűek.⁵ Számunkra Bodó Sándor tanulmánya a mértékadó, aki 1970-ben a pecsétlenyomók és az azokat helyettesítő pecsétlenyomatok közé egyenlőségjelet tett. Borsod-Abaúj-Zemplén megye céhpecséteit bemutató tanulmányában 65 céhpecsétet

írt le és közölt fekete-fehér fényképeken, közülük 20 darabot, a céhpecsétek 30%-át pecsétlenyomat formájában tette közzé, melyek a jegyzetekben szakszerűen leírt vándorkönyvekből és felszabadító levelekből származtak. Ezt a módszert – feltehetően a publikációra alkalmas pecsétfényképezés, esetleg a vándorkönyvek felkutatási nehézségei miatt – mások azóta sem alkalmazták. E munkamódszert magunkévá téve láttunk neki feladatainknak.

Vas vármegyei céhek, mesterek eltérő száma a 19. század eleji összeírásokban

Az 1828. évi országos összeírás adatai szerint Vas vármegye népessége Kőszeg királyi várossal együtt 236 227 fő, a települések száma 686, a kézműves mesterek összlétszáma 2407 fő.⁶ E számadatnak azonban ellentmond Nádasy Lajos A *falusi és mezővárosi kézműipar a 16–19. században* címmel közölt tanulmányában,⁷ ahol megállapította, hogy „A [Vas vármegyei] céhek száma 1815. évi adatok, szolgabírói jelentések alapján⁸ 175 céh 30 féle iparágban dolgozó mesterekből állott, ezekhez hozzájön 21 vegyes céh szakiparos, [velük együtt] így a szakiparágak száma 40. A céhekben dolgozó mesterek száma [Kőszeg kivételével] falun és mezővárosokban összesen 4921,⁹ [Kőszegen 1828-

- 3 Nagybakay Péter: A magyarországi céhes kézműipar jelvényei. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1995.
- 4 Nagy Zoltán: Kézműipar Körmenten a 17–19. században. In: Körment története. Szerk: Szabó László. Körment, 1994. 351–414., 357. p.
- 5 Bodó Sándor: Borsodi, abaúji és zempléni céhpecsétek. Herman Ottó Múzeum Évkönyve IX. 1970. 189–227. p. Nagybakay Péter: Veszprémi és Veszprém megyei céhpecsétlenyomók. Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 1. (1963) 185–219. p.; Szabó Péter: A céhek tárgyi emlékei a Győri Xantus János Múzeum Gyűjteményében. II. A pecsétlenyomók. Arrabona – Múzeumi Közlemények 22–23. Győr, 1986. 129–184. p.

- 6 Bogdán István: Magyarország kézművesmesterei 1828-ban. In: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet történeti demográfiai füzetek 6. Budapest, 1989/2. 7–63. p. Vas megyére vonatkozó táblázatok a 35., 40., 45., 50., 55. oldalon.
- 7 Nádasy Lajos: A falusi és mezővárosi kézműipar a 16–19. században. Vas Megyei Levéltári Évkönyv Szombathely, 1982. (továbbiakban: Nádasy, 1982.) 92–114. p.
- 8 MNL VaML Ex Actis Gener. Congress 27-ih Mai 1817. 33. csomó, 566. sz.
- 9 Nádasy, 1982. 104. p.

ban 433^{10]}, mindösszesen 5354 fő. A két forrás mesterszámadataiban a 10–15 év időkülönbséget is beszámítva erős eltérés mutatkozik a deputációs jelentés javára, melyek elsősorban az 1828. évi összeírás pontatlanságaira, hiányosságaira mutatnak rá azon kívül, hogy tudjuk, az nem tartalmazta a mintegy 10%-ra becsült nemes jogállású kézműveseket. Az akkori adóösszeírásnak azonban más hibái is lehetnek, melyek közül néhányat érdemes megemlítenünk. Körmen 1828. évi összeírásában 77 mester nevét és foglalkozását ismerjük, ám a ház szerinti adóösszeírásban még 72 olyan mester is szerepel, akinek neve olvasható, de foglalkozása csak az anyakönyvi és tűzkár-jegyzőkönyvi iratokból derült ki. Ilyen Arany Mihály jobbágy szűrszabómester, aki 1824-ben 21 Ft éves adót fizetett, vagy éppen Herczeg József jobbágy bognár 21 Ft 33 xr adója is számottevő, de Török Ferenc jobbágy takácsot is említhetjük, akinek évi adója szintén magas, meghaladja a 25 Ft-ot.¹¹ Ezen kívül még e korban a városban lakott 117 különféle kézműves található, akik az adóösszeírásban nem is szerepelnek. Erősen kifogásolható, hogy egy egész szakma mesterei hiányoznak az opifex rovatból. Körmenen az 1828-as összeírásban mind a 12 bognár neve szerepelt ugyan, de egynek sem tüntették fel a foglalkozását és mestervoltát, talán *jobbágyi státusuk miatt*. Azonban tudjuk, hogy a bognárok számára Batthyány Lajos 1725-ben céhalapítási engedélyt adott. A megyei deputáció jelentésében a körmenői bognár cég 12 helyi mesterrel, két vidéki bejáró mesterrel szerepel, akiknek az anyakönyvi adatok alapján a nevüket és mesterségüket is be tudtuk azonosítani.¹²

10 Bogdán, 1989. 31. p.

11 Nagy Zoltán: Körmen mezőváros kézművesei a XVII–XIX. században. *Fontes Castriferriensis* No. 2. Szombathely, 2004 (továbbiakban: Nagy, 2004) 2. 246. p.

12 Nagy, 2004. 247–59. táblázat. 273. p. bognárok.

Levéltári, múzeumi vándorkönyv-gyűjtemények kutatása

A MNL Vas Megyei Levéltár Vándorkönyvek és házalókönyvek gyűjteménye 1–3. doboza 122 db vándorkönyvet tartalmaz.¹³ A Savaria Múzeumban 17 db, a Kőszegi Városi Múzeumban 35 db, a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeumban 5 db, a Vasvári Múzeumban 5 db, a körmenői Dr. Batthyány-Srattmann László Múzeumban 4 db vándorkönyv található, melyek száma összesen 66 db. A múzeumi és levéltári vándorkönyvek együttesen 188 db-ot tesznek ki. Ehhez hozzászámíthatjuk a Savaria Múzeum Történettudományi Osztályának Helytörténeti Iratanyagában található 16 céhiratot is, melyeken szintén találhatók cég- és mesterpecsét-lenyomatok. Összességében 204 dokumentum állt rendelkezésre a vándorkönyvekben és céhíratokon található, fotózásra alkalmas Vas vármegyei cég- és mesterpecséték feltárására, kiválasztására. Célul tűztük ki, hogy a Vas megyei múzeumokban fellelhető vándorkönyveket a levéltáriakkal együtt,¹⁴ azok mindegyikét

13 MNL VamL XV. 7. 1. doboz: asztalos 7 db, bognár 4 db, csizmadia 10 db, esztergályos 1 db, festő 5 db, gerencsér 2 db, kalapos 1 db, kádár 4 db, kovács 9 db, lakatos 2 db. 2. doboz: kőműves 1 db, könyvkötő 1 db, lakatos 3 db, mészáros 7 db, molnár 10 db, nyerges 3 db, pék 6 db, posztós 1 db, suszter 1 db. 3. doboz: szabó 15 db, szappanos 1 db, szítás 1 db, szegcsináló 1 db, szíjgyártó 1 db, szűcs 1 db, takács 12 db, tímár 11 db, vadász 1 db.

14 MNL VamL XV. 7. Vándorkönyvek és házalókönyvek gyűjteménye [a továbbiakban VaML Vkg.] 1–3. doboz (122 db) 1. doboz: asztalos 7 db, bognár 4 db, csizmadia 10 db, esztergályos 1 db, festő 5 db, gerencsér 2 db, kalapos 1 db, kádár 4 db, kovács 9 db, lakatos 2 db. 2. doboz: kőműves 1 db, könyvkötő 1 db, lakatos 3 db, mészáros 7 db, molnár 10 db, nyerges 3 db, pék 6 db, posztós 1 db, suszter 1 db. 3. doboz: szabó 15 db, szappanos 1 db, szítás 1 db, szegcsináló 1 db, szíjgyártó 1 db, szűcs 1 db, takács 12 db, tímár 11 db, vadász 1 db. A Savaria Múzeumban 17 db, a Kőszegi Városi Múzeumban 35 db, a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeumban 5 db, a Vas-

megvizsgálva, lapjaik között a fényképezésre alkalmas, vasi céhpecsétet és mesterpecsét-lenyomatokat megkeressük. 60 vándorkönyvet találtunk alkalmasnak arra a vándorkönyvgyűjteményekben – az összes vándorkönyv alig több mint 30%-át –, hogy táblázatainkban a meglévő pecsételőkkel együtt a lehető legtöbb információt közöljük róluk. A Vas megyei múzeumokban és a Vas Megyei Levéltárban átnézett vándorkönyvek vörös viasz-, száraz- és fekete festékpecsétlenyomatairól fekete-fehér fényképek készültek. Ha a vándorkönyvben szereplő pecsétlenyomatban nem volt évszám, akkor külön a pecsétlenyomatról, a felette található helységnevről, a keltezésről, az elvégzett munkát igazoló céhmesterpecsétet erősítő aláírásáról is készült felvétel.¹⁵ Az aprólékos munka – ideértve a fényképezési nehézségeket is – nem várt eredményt hozott. Az eddig ismert, múzeumokban őrzött, újra átvizsgált és fényképezett 56 vasi céhpecséthez a VamL vándorkönyvgyűjteményéből 20 db, a múzeumok vándorkönyveiből szintén 20 db, a múzeumi céhleveleken pedig 9 db eddig ismeretlen céhpecsétet sikerült azonosítanunk, mellyel 49-re növekedett,

összességében 105-re nőtt a megismerhető céhpecsétetek száma. Ezen kívül a már meglévő 24 mesterpecséthez a levéltár vándorkönyvgyűjteményéből 18 db, a múzeumi gyűjtemények dokumentumaiból 12 db, összesen 30 db, eddig ismeretlen mesterpecsétet találtunk és archiváltunk.

Céhpecsétlenyomatok

Eredményeink bemutatása céljából két táblázatot készítettünk. Az 1. számú táblázatban az egyes tételeket 1–105-ig számoztuk, a mesterségek alfabetikus sorrendjében pedig közöltük a céhek nevét, székhelyét, két külön oszlopban eredeti, illetve lenyomat voltát, a céhpecséten található évszámot, vagy annak hiányát, a céh artikulusának kiadási évét, a pecsét köriratának nyelvét, a pecsétnyomó, illetve a vándorkönyv, céhlevél őrzési helyét, leltárszámát, azonosító számát. Végezetül a megjegyzés rovatba került a pecsétképről készült fényképfelvétel kiadványokban megjelentetett topográfiai adatai, valamint mindazoknak a pecsétlenyomatoknak az információi, amik más-más forrásokban ismételtelen megtalálhatók. Vas vármegyében 1815–1850 között 233 céh működött. Közülük azonban csupán 105-nek (45%) maradt fenn eredeti (56 db), lenyomat (49 db) formájában céhpecsétje. A múzeumokban őrzött pecsétlenyomókból viszont csak 37-nek (66%) fényképeken közölt pecsétképe tanulmányozható különböző publikációkban. A pecsétlenyomatok esetében még mostohább a helyzet: a 49 db újonnan megismert céhpecsétlenyomatókból mindössze 12 darabnak (24%) ismerjük publikációkban megjelent pecsétképét, azaz a céhpecsétlenyomók és lenyomatok mintegy 54%-a még mindig közlésre vár, így összességében a Vas vármegye céhszervezetek feléneke pecsétjeiről tudunk csak számot adni.

vári Helytörténeti Múzeumban 5 db, a körmendi Dr. Batthyány-Srattmann László Múzeumban 4 db vándorkönyv található, melyek száma összesen 66 db. A múzeumi és levéltári vándorkönyvek száma együttesen 188 db. Ehhez hozzászámíthatjuk a Savaria Múzeum Történettudományi Osztályának Helytörténeti Iratanyagában található 16 db céhiratát is, melyekben szintén találhatóak céh- és mesterpecsét-lenyomatok. Összességében 204 dokumentum állt rendelkezésre a fotózásra alkalmas Vas vármegyei céhek, mesterpecsétetek feltárására, kiválasztására. A kiválasztott céh- és mesterpecsétlenyomatókról fényképfelvételek készültek, melyek nemcsak a pecsétlenyomatokat, hanem az azokat tartalmazó dokumentumok egy-egy lapját, a pecsétkörnyezetet is magukban foglalták.

¹⁵ A körmendi Dr. Batthyány-Srattmann László Múzeum (DBSLM) fényképleltárkönyvében P 829–P 1140. szám alatt az 1993/1995. évben Károlyiné Vizi Viktória múzeumi fotós által készített 311 db celluloid negatív itt megtalálható.

A céhpecsétlenyomatok köriratainak nyelve

A legkorábban ismert latin feliratú pecsét közül a kőszegi szűcs céhén szereplő évszám: 1539. A többi 9 db latin nyelvű céhpecsét: a szombathelyi kovács 1613, a kőszegi varga 1613, a vépi kovács 1633, a szombathelyi szabó 1646, a kőszegi ötvös 1650, a szombathelyi lakatos 1662, a szombathelyi mészáros 1671-es évszámot viseli, míg a többiek: a kőszegi szabó és a kőszegi szűcs évszámot nélkülöznék. A sorban az utolsó latin nyelven írt céhpecsét 1757-ben készült, mely a kőszegi borbélyoké. A reformáció 17. századi hatását tükrözi 11 magyar köriratú céhpecsét, különösen a csizmadiák: Szombathely 1626, Sárvár 1630, Szentgotthárd 1673, Jánosháza 1675, a „Sárvári takaczkoknak ceh peoceti” feliratú 1613; a jáki gerencsér 1615, a szombathelyi gombkötő 1641, a vasvári varga 1661, a sárvári szabó 1676, a muraszombati szabó 1689 és a szombathelyi molnár céh 1691 esetében. A Batthyány uradalom központjaiban található céhes helyek közül: Németújváron (Güssing), bognár, patkolókovács 1676, molnár 1661, Rohoncon (Rechnitz), szűrszabó 1667, szabó 1681, Pinkafőn (Pinkafeld), molnár-pék 1604, szűcs 1688, takács 1688, valamint Szombathelyen (Steinamanger), pintér 1630, és Kőszegen (Güns) szabó 1639, fazekas 1642-es évszámok szerepelnek mind a 10 német köriratú pecsétnyomóikon. Összességben megállapíthatjuk, hogy a 17. századi legrégebb Vas vármegyei céhek esetében a pecsétek köriratának harmada latin, magyar és német nyelvű volt. A táblázatban felsorolt céhpecsétnyomók negyedét, huszonhét darab 17. században készült évszámú céhpecsétet, vagy annak lenyomatát ismerjük. Közülük magyarországi múzeumi gyűjteményekben mindössze 14 db (9 db a Savaria Múzeumban, 4 db a Magyar Nemzeti Múzeumban, 1 db pedig a győri Rómer Flóris Múzeumban)

eredeti ércpecsét található, míg 13 db (Savaria Múzeum 2, a Kőszegi Városi Múzeum 4, a Vas Megyei Levéltár vándorkönyvgyűjteményében 7) az újonnan felfedezett pecsétlenyomatok formájában tanulmányozható.

Mesterpecsét-lenyomatok

A 2. számú táblázatban az egyes tételeket 1–54-ig számozva, alfabetikus sorrendben közzétük a mesterség megnevezését, két külön oszlopban a mesterpecsétek eredeti, illetve lenyomat voltát, a mester lakhelyét, a pecséthasználat időpontját, az őrzőhelyét, a pecsétnyomó vagy lenyomat leltárszámát, a vándorkönyvek és céhlevelek azonosító számát, külön oszlopban a pecséten vagy lenyomaton látható névmonogramot, annak esetleges feloldását, a vándorlegény nevét és mesteriségét, a vándorkönyvben található pecsétlenyomat helyét. Külön oszlopban írtuk le a pecsétképen látható ábrázolásokat, végül a megjegyzések között szerepeltettük a pecsétnyomók anyagát, esetlegesen a méretét, valamint a róluk készült fényképfelvételek kiadványokban megtalálható topográfiai adatait.¹⁶

16 Mindkét táblázatban a kiadványok megnevezésének rövidítésével szerepeltettük azokat a forrásokat, ahol a céh- és mesterpecsétek pecsétlapjainak fényképei szerepelnek: Bárdosiné Dorner Mária: Vasi céhtörténeti emlékek. Vas megyei múzeumok katalógusai 118. Szombathely, 1985.; Nagy Zoltán: Kézműipar Körmenten a 17–19. században. In: Körment története. Szerk. Szabó László. Körment, 1994. (továbbiakban: Nagy, 1994) 351–414. p.; Nagy Zoltán: Népművészet céhtárgyakon és mesterműveken. In: Vas megye népművészete. Szerk. Gráfik Imre. Szombathely, 1996. (továbbiakban: Nagy, 1996) 196–267. p.; Nagy, 2004.; Nagy Zoltán: Jeles céhtárgyak és mesterművek. Kézművésesség a nyugat-dunántúli régióban. Szombathely, 2008. (továbbiakban: Nagy, 2008); Nagy Zoltán: Kézművesek a falvak magányában. Céhek, kézműves mesterek a szentgotthárdi, csákányi, körmenti uradalom falvaiban a XVII–XIX. században. Vasi Szemle (a továbbiakban VSZ) 2016. LXX. évf. 1. sz. 85–110., 2. sz. 215–243., 3. sz. 310–336. p. (a továbbiakban Nagy, 2016).

A Vas vármegyei céhek száma 1815–1855 között

Az általunk is ismert vándorkönyveket egy 1816. június 16-án kelt 21080. számú helytartótanácsi rendelet hozta létre, tette kötelezően használttá a vándorlegények számára, így a benne foglalt adatok e kortól kezdődően a kutatók számára elsősorban a vándorlási útvonalak, a tudás megszerzésének helyszíneinek megrajzolását teszik lehetővé, esetünkben többségében az 1840–1855 közötti időszakban. E kort tekintve 233 céhbe tömörülve 36-féle mesterségnek működtek többnyire egy, illetve két-három szakmát egyesítő céhei, az ennél több mesterséget befogadó vegyes céhekben pedig további négy, számontartott ipar képviselői kaptak helyet a történeti Vas vármegyében Nádasdy Lajos forrásfeltáró és elemző tanulmányaiiban szereplő adatokra támaszkodva,¹⁷ kiegészítve Kőszeg királyi város (1648–1850) céheinek a 19. század első harmadára vonatkozó rekonstrukciójával.¹⁸

17 Nádasdy Lajos: A kézműipar és céhszervezet kialakulása a Kemenesalján 1526–1872. Vasi Szemle 1980. 3–4. sz. 250–269., 368–389., 568–594. p.; Nádasdy, 1982. 92–114. p.; Nádasdy Lajos: A falusi és mezővárosi céhes kézműipar helyzete Vas megyében a 19. században. Vasi Szemle, 1986. (továbbiakban: Nádasdy, 1986), 1: 96–122., 2: 261–283., 4: 576–597. p.

18 A rekonstrukcióhoz felhasználtuk a kőszegi múzeum céhpecsétnyomóinak adatait, a múzeumban őrzött céhek tárgyi anyagával kapcsolatos információkat (céhláda, céhkorsó, behívótábla), az egyes céhek számára kiállított *articulusok* idejét, Kőszeg történeti topográfiai adattárának mesterségek és kereskedőkre vonatkozó adatait (60–61. p.), Tilcsik György 2004. 148–150. p. Kőszeg 1781–1848 közötti időszakára vonatkozó kézműves adatsorait figyelembe véve a céhek számát 35-re becsüljük meg (asztalos, borbély, csizmadia, magyar, német varga, fésűs, gombkötő, kereskedő, kőműves, ötvös, magyar, német. váltóműves szabó, szűcs, varga, pintér, bog-nár, fazekas, kályhás, lakatos, órás, posztós, pék, molnár, szappanos, tímár, mészáros, kovács, kalapos, ács, kőműves, szűrszabó, takács, fuvaros, szíjgyártó). Kőszeg céhpecsétjei közül 16 található múzeumi gyűjteményekben, melyhez még 5 céh-

Ezen adatok ismeretében összeállítottuk a 19. század első felében létezett céhszervezetek teljes listáját a mesterségek alfabetikus rendjében, megjelölve azokat a céheket, amelyeknek közgyűjteményekben nem maradt ránk pecsétnyomója (*), illetve kutatásunk során ismerjük pecsétlenyomatát (○), végezetül azokat is, amelyeknek magyarországi múzeumokban fellelhetők eredeti példányai (+).¹⁹ Az 1. számú táblázatot a Magyarországi múzeumi gyűjteményekben és a Vas Megyei Levéltárban nem található céhpecsétek, pecsétlenyomatok szakmánkénti és céhközpontok szerinti felsorolása (1815–1850) című függelék egészíti ki, melyből kitűnik, hogy 128 céhnek semmilyen formában sem maradt fenn pecsétnyomója.²⁰ Vas vármegye 19. század első harmadában működő céhei alkalmat adhattak a vándorlegényeknek, hogy tervezett úti céljaik között szerepelhessenek.

Céhek szakmák szerinti felsorolása pecsétnyomóik és lenyomataik számbavételével

Asztalos céhek: Pinkafő* Körmen+ Rohonc○

Asztalos-esztergályos céh: Szombathely○
Asztalos-lakatos-puskaműves céh:
Sárvár○

pecsétlenyomat kapcsolódik, ami 21 céhet eleve legalizál, amihez még 14 önálló céhet hozzátehetünk egyéb, fent említett dokumentumok adatainak figyelembevételével.

19 * nincs meg pecsétnyomója 128 céhnek; + múzeumi gyűjteményekben megtalálhatók a pecsétnyomóik 56 céhnek; ○ pecsétlenyomatuk vándorkönyvekben, céhiratokon fennmaradt 49 céhnek.

20 Kivételt jelenthetnek a pinkafői céhek, melyek pecsétnyomóiból talán fellelhető még néhány a városi múzeumban, illetve a burgenlandi céhek hagyatékából a kismartoni Tartományi Múzeumból is kerülhetnek elő egyes példányok. E két gyűjteményt nem volt módunk behatóan tanulmányozni.

Asztalos-lakatos-üveges céh: Szalonak*

Asztalos-lakatos-szűcs- szíj- és
nyereggyártó céh: Németújvár*

Ács céhek: Kőszeg* Szalonak*

Ács-kőműves céhek: Kiscell+ Körmend+
Léka○ Rohonc*

Bognár céhek: Borostyánkő* Rohonc*

Szombathely○ Körmend○ Pinkafő○

Bognár-patkolókovács céhek:

Németújvár○ Pilgersdorf*

Bognár-esztergályos-kovács céh: Dobra*

Bognár-kovács-nyereggyártó céhek:

Léka* Szalonak*

Borbély céhek: Kőszeg+ Szombathely*

Csizmadia céhek: Körmend*

Muraszombat* Németújvár* Pinkafő*

Rohonc* Szalonak* Vasvár* Vép*

Kőszeg+ Kiscell○ Nemeskőro

Szombathely○○○ Jánosháza○ Sárvár○

Szentgotthárd○

Csizmadia és cipésztársulat: Kiscell○

Csizmadia-tímár-varga céh: Hidegkút*

Esztergályos céhek: Kőszeg* Rohonc*

Pinkafő*

Esztergályos és pintér egyesült céh:

Körmend○

Fazekas, gerencsér céhek: Borostyánkő*

Németújvár* Vasvár* Vörösvár* Ják+

Sárvár+ Kőszeg○ Pinkafő○

Fuvaros céh: Kőszeg+

Fésűs céh: Kőszeg+

Fésűs-szítás-esztergályos céh: Sárvár+

Gombkötő céhek: Sárvár* Kőszeg+

Szombathely+ Rohonc○ Körmend○

Kádár céhek: Léka* Pinkafő* Rohonc*

Kőszeg+ Szombathely○ Körmend○

Kereskedő céh: Kőszeg+

Kalapos céhek: Rohonc* Pinkafő*

Kőszeg*

Kovács céhek: Borostyánkő*

Kemenesmagasi* Körmend* Kőszeg*

Pinkafő* Rohonc* Vasvár* Vép+

Szombathely+

Kovács-bognár céhek: Kissenye+

Németújvár○

Kovács-kocsigyártó céh: Szombathely○

Kőművers céhek: Pinkafő* Kőszeg+

Könyvkötő céh: Kőszeg+

Köteles céh: Szombathely +

Lakatos céhek: Rohonc* Pinkafő +

Szombathely+

Lakatos-üveges céh: Körmend*

Lakatos-szegkovács-asztalos-üveges céh:

Léka*

Lakatos-bognár-esztergályos- fazekas-

kovács céh: Felső-Lendva

Mészáros céhek: Kőszeg* Körmend*

Pinkafő* Kiscell+ Rohonc+ Szombathely+

Molnár céhek: Borostyánkő* Dobra*

Kőszeg* Léka* Muraszombat* Körmend+

Sárvár+ Németújvár+ Rába-Répcé vize○

Szombathely○

Molnár-pék céh: Szalonak*

Órás céh: Kőszeg○

Ötvös céh: Kőszeg○

Pék céhek: Léka* Szombathely*

Posztós céhek: Léka* Pinkafő* Rohonc*

Szalonak○ Kőszeg○

Szabó céhek: Borostyánkő* Jánosháza*

Németújvár* Pinkafő* Sárvár*

Szombathely* Rohonc+ Szombathely+

Kőszeg++ Körmend+ Vasvár + Kiscell○

Kőszeg○○ Sárvár○

Szűrszabó céhek: Muraszombat *

Szombathely* Rohonc*

Szűrszabó és szabó céh: Szalonak*

Sörfőző céh: Felső-Kethely+

Szappanfőző céhek: Szombathely*

Kőszeg○

Szűgyártó céhek: Kőszeg* Szombathely+

Szítaszövő céh: Kőszeg*

Szítakötő céh Kőszeg*

Szűcs céhek: Körmend* Szombathely*

Kőszeg+ + Pinkafő+

Városi takács céhek: Dobra* Jánosháza*

Körmend* Léka* Borostyánkő*

Monyorókerék* Muraszombat*

Pilgersdorf* Rohonc* Szalonak* Vép*

Vörösvár* Csákány+ Kőszeg○ Pinkafő+ Szombathely○ Sárvár+ Szentgotthárd○ Vasvár○
 Falusi takács céhek: Dénesfa* Oszkó* Szarvaskend* Egyházsrádóc* Nemeshollós* Pinkamindszent* Meszlen* Mihályfa* Rábakethely* Németszentmihály* Peresztég* Rum* Szenttamás* Nameskenyeri* Tótkeresztúr* Egyházas és Hidashollós+ Nagyölbő+
 Tímár céhek: Kőszeg* Pinkafő* Rohonc* Varga céhek: Jánosháza* Körmend** Léka* Borostyánkő* Nemetújvár** Németszentmihály* Pilgersorf* Pinkafő* Rohonc** Szalonak* Szombathely* Vörösvár* Kőszeg+++ Szombathely+ Szentgotthárd+ Muraszombat○ Vasvár○ Vegyes (5–9 szakmát magába foglaló) céhek: Jánosháza+ Vasvár+ Muraszombat○ Vép○ Őrség○ Szentgotthárd*

Vándorkönyvek útvonalainak tanulságai

Az ipartörténeti kutatás a vándorkönyvek hasznát elsősorban abban látta, hogy adataik alapján a tudás megszerzését célul tűző, általában három évig tartó kötelező vándorlás útvonalait rekonstruálják. 1978-ban az I. Nemzetközi Kézművesipar-történeti Szimpózium veszprémi előadásai teret adtak a kézműves legényvándorlások útvonala és a legényvándorlások technikátörténeti jelentősége cím alatt megtartott előadásoknak, melyek között Domonkos Ottó vitaindítója külön figyelmet érdemel.²¹ A II. Nemzetközi Kézművesipar-

történeti Szimpóziumon 1982-ben és a VI. (magyar) Kézművesipar-történeti Szimpóziumon 1988-ban is napirendre kerültek a vándorkönyvvel foglalkozó előadások.²² Számunkra különösen tanulságos Rózsa Miklós²³ *Vándorkönyvek a nagykanizsai Thúry György Múzeumban* címmel 1992-ben megjelent tanulmánya, melyben a miháldi fazekas céh ismeretlen pecsétjének lenyomatán kívül 8 térképen 10 legény vándorlási útvonalát is bemutatta.²⁴ A zalai vándorkönyvek térképre vetített adatai azt mutatják, hogy az onnan rövidebb utakat bejárt legények jórészt Zala megye határai között mozogtak, a szomszédos Vas vármegyében nem kerestek fel céheket, ha távolabbra mentek, akkor inkább Somogy–Baranya felé vették útjukat. Domonkos Ottó is közölt 16 darab vándorkönyvekből szerkesztett térképet,²⁵ melyek között – noha

21 Domonkos Ottó: A kézműves legényvándorlások útvonala és a legényvándorlások technikátörténeti jelentősége. In: Nemzetközi Kézművesipar-történeti Szimpózium. Veszprém, 1978. nov. 22–24. p. Szerk: Éri István – Bácskai Vera – Dóka Klára – Nagybákay Péter. Veszprém, MTA VEAB Értesítője 2. 1979.

22 Bräuer, Helmut: Gondolatok a vándorkönyvek forrásértékéről II. Nemzetközi Kézművesipar-történeti Szimpózium Veszprém 1982. aug. 21–26. Szerk. Dóka Klára – Éri István – Nagybákay Péter. Veszprém, 1984. 311–321.; Pollák Róbert: A vándorlegények helyzete a 19. században a kassai vándorkönyvek tükrében. In: VI. Kézművesipar-történeti Szimpózium, Veszprém, 1988. nov. 15–16. Szerk. Dóka Klára – Éri István – Nagybákay Péter. Veszprém, MTA VEAB 1989. 179–184. p.

23 Rózsa Miklós: Vándorkönyvek a nagykanizsai Thúry György Múzeumban (A vándorkönyvek típusai, rendeltetésük és forrásértékük Magyarországon). Zalai Múzeum 4. 1992. (továbbiakban: Rózsa, 1992.) Zalaegerszeg 1992. 223–267. p.

24 Rózsa, 1992. 264–267. p. 4 térképen; 8–11. kép. 2 takács, 2 kovács, 1 szabó, 1 fazekas, 2 csizmadia, 1 molnár, 1 lakatos legény vándorútjait ábrázolta térképeken 1839–1857, 1847–1860, 1855–1860, 1862–1866. időmetszetekben.

25 Domonkos Ottó: A magyarországi mesterlegények közép-európai kapcsolatai és szokásai a XVII–XIX. században. Budapest, 2002. Vándorkönyvek és szálláskönyvek 73–98. p. 18–33. sz. 16. térképen festőlegény, szappanos, posztónyíró, festő, posztós, szappanos, tímár, esztergályos, festő, rézműves, betűszedő, óraházkészítő, szappanos, köteles, festőlegények útvonalai vannak feltüntetve 1739/1745, 1818–1820, 1836–1841, 1843–1846, 1843–1846, 1844–1851, 1818–1821, 1822–1824, 1832–1840, 1847–1862, 1850–1858, 1852–1858, 1851–1856, 1853–1867, 1894–1907 közötti időmetszetekben.

messzi földet bejártak – mindössze kettőn található Vas vármegyei céhes mesterek által lakott település. A 65. p. 19. sz. alatt közölt térképén Kluge Sámuel pápai szappanoslegény 1818–1820 közötti, külföldön megtett hosszú vándorútja utolsó állomásai között Pápa–Sopron–Kőszeg–Sárvár útvonal szerepel, talán nem véletlenül. A szappanoslegény a soproni céhtől eligazítást kaphatott, hogy végezetül Kőszeget és Sárvárt is keresse fel, hiszen ez a két település fennhatósága alá tartozott – derült ki Szombathely szappanoscéh-alakítási kérelmével kapcsolatos iratokból. Az 1816. évi deputáció jelentéséből Niczky Ignác főszolgabíró 1816. évben kelt feljegyzéséből értesülünk, hogy „a szombathelyi szappanfőző céh újonnan alakuló szervezet. Eddig a Soproni céhhez tartoztak, hanem attul elválni és céheket Szombathelyen, mint vidékiekre nézvést középhelen felállítani kívánják. A mesterek Szombathelyen 2, Sárvár 2, Rohonc 2, Pinkafeld 3, Gotthárd 1, Körmen 1, Kis Cel 1, Kőszeg 3=14.” A pápai szappanoslegény vándorútja végén, 1820-ban járt Kőszegen és Sárváron, amikor még azok Sopronhoz tartoztak, és az említett városokban vidéki mestereiket számontartották. Azt teljes bizonyossággal nem tudjuk, hogy a szombathelyiek kérése teljesült-e, de az tény, hogy a kőszegi szappanos céhnek 1823-ban kelt céhprivilegiuma. A pápai szappanoslegény Vas vármegyében 8 várost is választhatott volna, ahol céh nem, de szappanosmesterek dolgoztak. E helyeket Sopron minden bizonytalansággal nyilvántartotta, így a lehetséges ajánlások közül a pápai szappanoslegény a hazavezető úthoz közeli helyeket választotta. Domonkos Ottó tanulmányának 68. oldalán közölt 24. sz. térképén Krautsak Márton pécsi tímárlegény 1818–1821 közötti vándorútját tünteti fel, aki Pécsről egyből a királyi város Kőszeget kereste fel, majd onnan Sopronon keresztül Pest, Komárom, Bécs, Brunó, Linz, Salzburg, Botzen, Meran, Kufstein, Landshut,

Straubing, Regensburg, Nürnberg, Würzburg, Frankfurt, Leipzig állomáshelyek útvonalon 1821-ben a legismertebb központba, Chemnitzbe érkezett. Az útvonal tervezésekor számíthatott, hogy Kőszeg királyi városban régi, 16. századi gyökerű, 1712-ben, 1752-ben a városi magisztrátus által megerősített privilégiummal rendelkező tímár céh volt, melyben 1742-ben 6, 1828-ban 15 mester dolgozott. A kőszegin kívül még Pinkafőn és Rohoncon működött tímár céh, de ígéretebbnek mutatkozhatott számára a szintén királyi városban, Sopronban működő tímárok céhe, melyet felkeresve el is hagyta a nyugatdunántúli régiót. A Vas vármegyei vándorkönyvek közül Joseph Hafner bernai születésű 18 éves pintérlegény²⁶ vándorútját mi is nyomon követhetjük. 1850-ben Güssing (Kőszeg), Szombathely, Grosspetersdorf (Nagyszentmihály) 1855, majd ismét Kőszeg, végezetül 1855–1856-ban Nagykanizsa a rövid vándorlásának állomásai. Nehezen érthető, hogy a ma Burgenlandhoz tartozó uradalmi központokat miért nem kereste fel, ha ott a pintérek többszöröse dolgozott, mint a királyi város Kőszegen és a püspöki székhelyű megyeközpont Szombathelyen. 1816-ban Léka városában 3, vonzáskörzetével együtt összesen 14 pintér található. Pinkafőn a városban 9, a vonzáskörzetével együtt összesen 20 pintérmesterről áll a céh. Hasonlóan sokan voltak a rohonci céhben is, hiszen a városban 5, vonzáskörzetével együtt pedig 22 pintérmestert számlál szervezetük. Kőszegen, Szombathelyen, illetve Körmenen is volt pintér céh, Joseph Hafner azonban vándorútja során mégis csak két kitüntetett várost keresett fel, a nagyhírű Kőszeget két ízben is, ahol 1828-ban 6, a megyeközpont Szombathelyen pedig csupán 3 pintérmestert találhatott.

26 SM HI 72.2.7 Johan Hafner pintérlegény vándorkönyve. Benne: 3 viaszpecsét, 2 bélyegzőpecsét, 7 hivatalos pecsét 1850–1856.

Mesterpecsétek, életutak

A kelmefestő mesterség viszonylag ritka iparnak számított. Körmend mezővárosban 1817-ben 3 mester dolgozott. Számuk Vas vármegyében 1828-ban 16, de még 1876-ban is mindössze 29 kelmefestőről tudunk. Önálló céhszervezetük nem volt, korábban a pozsonyi, majd a soproni főcéhhez tartoztak. A levéltári vándorkönyvgyűjtemény 1. számú dobozában talált két vándorkönyv adatai²⁷ nemcsak arra vetítenek fényt, hogy a nagyrákosi, szentgotthárdi festőmesterek névmonogramos mesterpecségei milyen munkaeszközöket ábrázolnak,²⁸ hanem arra is, hogy Fajth Sámuel (Sámuel Fajth) felsőőri születésű 19 éves református, írni tudó festőlegény, „aki középtermetű, képe gömbölyű, haja szőke, szemlőke, szája kicsiny, szakállja, bajsza nincs” vándorútra kelve 1847-ben Belső Rákosra, Németh József festőműhelyébe tartott. A vándorkönyv 11. oldalán található bejegyzés szerint: „Ezen érdemes ifjú Fajth Sámuel nálam tanulván tanulási idejét betűletesen kitöltötte és fel szabadult és legényképpen is dolgozott nálam esztendeig és hat holnapig a mely üdő alatt magát híven és Szorgalmatosan viselte a mellyet pecsétemmel is erősíték. Kelt Rákoson, Szeptember 11. 1847. Német József festő maister.” „Az őrségi 1848-as összeírásban²⁹ helyesen van festőmesternek feltüntetve az akkor 33 éves hadra fogható férfi, amit vándorkönyvi bejegyzése és alá-

írása igazol. Ennél fontosabb azonban, hogy valamelyik céh tagja kellett hogy legyen, hiszen másként aláírását nem hitelesíthette volna mesterpecsétjével. A történetnek azonban van folytatása. Ugyanennek a vándorkönyvnek 15. lapján a következő szöveg olvasható. „Ezen érdemes festő legény ismét dolgozott nálam 22 hetekig, amely idő el folyása alatt magát híven és szorgalmasan viselte. Kelt Rákoson Januárus 3-adik 1849. Németh József festő.” A 16. lapon pedig az áll, hogy vándorlása során Magos Ferenc (Franz Magos) szentgotthárdi kelmefestőmesternél (Ferber Maiszter) töltött néhány hetet 1849 decemberéig. Ezzel ez a történet le is zárulhatott volna, ha egy másik, Szvoboda Antal pándorfi születési festőlegény vándorkönyvében nem találtuk volna meg az alábbi bejegyzést: „Ezen könyv tulajdonosa nálam eldolgzott, mely idő alatt magát becsületesen viselte, mellyet nevem alá írásával és pecsétemmel is erősíték. Kelt Nagy Rákoson Szeptember 12. 1856. Faith Sámuel festő m.” Neve mellett babérággal övezett pecsétjén a kelmefestők jelképe áll: ötágú korona alatt két oldalról egy-egy heraldikai oroszlán által közrefogott, felfelé szélesedő faabroncsos festőkád felett keresztbe tett ruhaakasztók láthatók. A pecsétkép két szélén S. F. névmonogram (Sámuel Faith) található. Tehát az egykor vándorló legényből – tanulóhelyére visszatérve – mesterember lett 28 évesen. Egykori munkaadója ez évben lehetett volna 41 éves, talán elhalálozott, hiszen Nagyrákos kuncaftköre feltételezhetően nem bírhatott el egy helységben két önálló mesterembert, de ezt egyéb adatok híján nem tudjuk bizonyítani. Ritka jelenségre, műhelyváltására vet fényt a Jekelfalussy névtár 1892-ből származó adata, melyben azt olvashatjuk, hogy Senyeházán [Bajánsenye] Faith Sámuel kelmefestő dolgozik [64 éves korában]. Egy emberöltőnyi idő

27 Fajth Sámuel festőlegény vándorkönyve VaML Kkg. 1. doboz 1847–1849; Szvoboda Antal festőlegény vándorkönyve VaML Vkg. 1. doboz 1856.

28 Nagy, 2016. 319, 3–20. p.

29 Nagy, 2016. 96–97. p. 1848-ban rajta kívül három takácsmester, egy szűrszabó, egy kovács, egy asztalos és egy bogár dolgozott a jórészt kisnemesek lakta településen.

30 Nagy, 2016. 318–320. Kelmefestők.

után 1926-ban már nyoma sincs műhelyének.³⁰ Ugyancsak két, levéltárban található vándorkönyv adataiból³¹ és más források³² alapján sikerült tisztázni Leithner András kőművesmester Körmend városában 1814–1857 között betöltött szerepét. Leithner András Leithner Sámuel uradalmi kőművesmester fia volt, ezen a helyen utódja is. 1814-től, 26 éves korától a körmenyi kastélyban alkalmazták. Az uradalom gazdasági épületeinek építéséhez számtalan tervet és költségvetést készített. 1838 után a magyar nyelvű építési iratokon Andreas Leithner helyett Leithner Andrásnéként szerepelt. A körmenyi múzeum őrzi az 1853-ban készített színezett axonometrikus rajzát, melyen a főtéren sétáló figurák között mesterembereket is ábrázolt.³³ Apja nyomdokain járva előbb városi tanácsos, majd városbíró. 1826, 1833, 1840, 1841-ben is bírónak választották, melyért évi 100 Ft javadalmazás járt. Az 1826, 1836. évi tűzkárjegyzőkönyvekből megtudtuk, hogy a Malom utca 98. szám alatti hat derékre téglából épült háza nem égett le. A városi téglaszint 1830-tól bérbe vette, amihez megfelelő tőkével rendelkezett. 1828-as összeírásban neve és mestersége is szerepelt, melynek megjegyzés rovatában az áll, hogy „Mesterségit egész évben 20–25 le-génnyel folytatja”. 1824-ben nősült, feleségét Schusztter Teréziát Kőszegről hozta. Frantschisch Vince 1842. évi vándorkönyvi bejegyzésének 12. oldalán Körmend kőműves-ács-cserepes, német köriratú, évszám

nélküli céhpecsétének lenyomata látható, ami azonban nem azonos a körmenyi múzeumban őrzött 1784. évben készülttel, de hasonlatos, vélhetően a céh másodpecsétje lehet. Paul Mülner 1859. évi vándorkönyvi bejegyzésén pedig Andreas Leithner „ma-uermaister” aláírása mellett nyolcszögletű A. L.: névmonogramos mesterpecsétjét is felfedeztük. E két vándorkönyv alapján megtudhattuk, hogy nemcsak városbíró, udvari építőmester, hanem a 9 körmenyi kőművest, 6 ácsot és egy cserepesmestert magába fogadó egyesült céh céhmestere is volt 1842–1859 között.

Városi céhek differenciáltsága

1815–1855 között a 233 Vas vármegyében működő céhszervezet többsége egyszakmás volt. A jellemzően túlnyomó többségükben városi céhek 36 iparágba tömörültek, melyek közül 216 céhnek a székhely szerinti város területére érvényes kiváltságlevele volt, bár közülük a kovácsok, mészárosok, molnárok már a kezdettől fogva nagyobb területi egységekbe szerveződtek. Pontos számukat nehéz megállapítani, mert néhányuk az idők során megszűnt, többek, például a szabók és vargák magyar és német módra készített termékeik okán a 18–19. század folyamán kettéváltak, a rokon szakmák egymással társulva többszakmás céheket is létrehoztak. Ezt a formát választották többek között az ácsok-kőművesek, asztalosok-esztergályosok, kovácsok-bognárok, molnárok-pékek, lakatosok-üvegesek, de előfordult három szakma: bogsnár-esztergályos-kovács, bogsnár-kovács-nyereggyártó, bogsnár-kovács-esztergályos, asztalosok-lakatos-üveges, csizmadia-tímár-varga társulás is. Az ennél több szakmát magába foglaló „vegyes céhek” azonban ritkábbak voltak. Jánosházán a kovács céh alatt 8–9 mesterség is helyet kapott,

31 Frantschitsch Vitzentz kőműveslegény vándorkönyve VaML Vkgy 2. doboz 43. sz. 1842.; Paul Mülner kőműveslegény vándorkönyve, VaML. Egyéb céhes iratok, 1. doboz 1859.

32 Koppány Tibor: Egy dunántúli nagybirtok építési szervezete a 18–19. században. In: Magyar Műemlékvédelem XI. Budapest, 2002. 221. p.; Nagy Zoltán: Ki is volt valójában Andreas Leithner? – Egy „bécsi hadmérnök” metamorfózisa. Körmenyi Figyelő, 1995. április 20. 1–3. p.; Nagy, 2004. 136–137., 253. p. 127. sz., 274. p., 328. p., 144. sz., 356. p.

33 Nagy, 2004. 369. p.

Szentgotthárdon pedig a bognár céh fogadott be 7 iparágat. Azonban a városi céheknek is voltak vidéken élő és ott dolgozó „bejáró-mesterei”, melyek számát az 1815. évi deputáció adataiból jól ismerjük.³⁴ A forrásfeltárásból kitetszik, hogy a városi céhközpontokban és vonzásterületükön összesen 3691 mester dolgozott 1815-ben, közülük a városban élők száma 1313, azaz már csak 35%-uk élt a városfalak között. Az egyes városi céhek fenti arányai eltérhettek. Így például Körmenden 18 céhet figyelembe véve 220 mester élt a város falai között, míg vonzáskörzetében csupán 78. Rohoncon viszont a 22 céhet számláló központban a 621 mester közül városban ugyancsak 220, míg vonzáskörzetében a körmen-dinél ötször több, 401 mester tevékenykedett.

A céhek rangsora

A Vas vármegyei céhek közül a legnépesebbek a takácsok voltak. A felállított 37 céh közül 20 városban, 17 faluban működött. A vargáknak 19, a szabóknak 15, a csizmadiaknak 13, a molnároknak 9, a fazekasoknak 8, a kovácsoknak 7 céhük volt, de további 9 vegyes céhben a létszámot illetően ők játszották a domináns szerepet. A mészárosoknak, a gombkötőknek és a szűrszabóknak egyaránt 5 céhük volt. Az asztalosoknak, posztósoknak, pintéreknek 4, az esztergályosoknak, bognároknak, pékeknek, szűcsöknek, tímároknak, lakatosoknak, kőműveseknek, kalaposoknak 3, a csapóknak és

ácsoknak 2 céhe, a szitakötőknek, szita-szövőknek, köteleseknek, szappanosoknak, borbélyoknak, fésűsöknek, kereskedőknek, ötvösöknek, kályhásoknak, könyvkötőknek, órássoknak, szíjgyártóknak és fuvarosoknak azonban csak egy céhük volt.

A céhek területi megoszlása

Vas vármegyében a céhek központjai két tömbre oszthatók a mai Magyarország területén. A takácsok egy részét kivéve városokba tömörültek, számukat tekintve a sorrendet Kőszeg királyi város vezette, ahol 35 céh működött, majd ezt a püspöki székhely, megyeközpont Szombathely követte 21 céhvel, ezután következett Körmend, a Batthyányok magyarországi uradalmainak központja 18 céhszervezettel. Sárváron 12, Szentgotthárdon 6, Vasváron 5, Jánosházán 5 céh, Kiscellen 1, Hidegkúton 1, a Kemenesalján 1 működött, összesen 110, melyhez a vármegye falvaiban található 17 takács céhet is hozzászámíthatjuk.

A ma Burgenland területén található, egykori Batthyány birtokközpontok – várral erősített mezővárosok – közül Rohoncon 20, Pinkafőn 18, Lékán 10, Szalonakon 10, Németújváron 9, Borostyánkőn 7, Vörösváron 4, ezen kívül Pilgerdorfon 3, Német-szentmihályon 3 céh működéséről tudunk, melyek összesen 88 céhet jelentenek, a ma Szlovéniában található városok közül pedig Muraszombaton 5, Dobrán 3, F. Lendván 1 céh működött. Együttes számuk a mai határon túli területen lévőkkel 97-re emelkedik.

A vándorlegények céhlátogatási szokásai

Amennyiben a vándorlegények útvonalának tervezése szempontjából végzünk számí-

34 Nádasdy, 1986. 99–121. p. A forrásközlés településenként részletezi az egyes céheket, azon belül szám szerint közli az adott településen működő mesterek számát, ezt követően pedig szintén szám szerint a céh vonzáskörzetének településeit, ahol az adott mesterségben működő, a céhhez tartozó, taxát fizető mesteremberek élnek. Ezekkel a már részletesen publikált adatokkal e tanulmányban nem foglalkozunk.

tásokat, akkor megkapjuk azoknak a településeknek a körét, ahová a vármegyei belül munkáért folyamodtak, ki-ki mesterségük szerint. A 60 db vándorkönyvi pecséttel ellátott céhes helyek közül azonban a vándorlegények korántsem használták ki az összes lehetőséget. Jellemzőnek tartjuk, hogy a 19. század közepén nem voltak hosszú vándorutak. Vas vármegyére vonatkozó adatokat a vándorlegények vándorkönyveinek elején, a vándorlásuk korai szakaszában a 10–13. oldalán találjuk a pecséttel ellátott Vas vármegyei céhes bejegyzések felét, egynegyedét pedig a 14–16. oldalon, míg a hosszabb vándorutak végén tett látogatásra egy-egy esetben a 18., 20., 22. és 33. oldali pecsétek alapján következtethetünk. A 19 városi céhközpontból 1831–1859 között mindösszesen 14-et látogattak meg. Takács céhet csupán Kőszegen, Szombathelyen, Sárváron, Szentgotthárdon, Vasváron kerestek fel egy-egy alkalomkor, vidéki falvakból céh- vagy mesterpecséttel igazolt munkavégzést nem találtunk. A csizmadia vándorlegények közül Kőszegen, Kiscellben, Szombathelyen, Jánosházán, Sárváron, Körmenden és Szentgotthárdon fordultak meg. A szabók egyenként Kőszegen, Szombathelyen, Sárváron, Kiscellben, Körmenden, Muraszombatban jártak vándorútjuk során. A bognárok Németújvárt, Pinkafőt, Kőszegét, Körmendet és Sárvárt, a pintérek Szombathelyet és Körmendet, a pékek Kőszegét, Szombathelyet, Szentgotthárdot, a posztósok Kőszegét és Szalonakot, Kőszegét és Muraszombatot, a könyvkötők Kőszegét és Szombathelyt, a molnárok a városi céheket Pinkafőn, Sárváron, míg a vidéki településeken lévő malmokban Góron, F. Bükön, Német-szentmihályon, Alsóberkin lévő mestereket is felkeresték. A vándorútra kelt kelmefestők Nagyrákoson, Szentgotthárdon, Németújváron céhet nem, de a mesterpecséttel rendelkező, munkát adó kézműveseket meg-

találták. Az asztalosok céhét Rohoncon, a fazekasokét Kőszegen, a mészárosokét Körmenden, az órás, ötvös, szappanos céhet Kőszegen, két vegyes céhet pedig Vépen és Vasváron látogattak meg a vándorlegények a vándorkönyvekben található pecsétlenyomatok alapján egy-egy alkalommal. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy eddig ismeretlen céhpecsétlenyomatokról ejtettünk szót, azonban a múzeumi gyűjteményekben található 56 eredeti céhpecsét közel egyötödének – a 10 céh közül 7-nek vándorkönyvekben, 3-nak céhiratokon – megtaláltuk egy-egy pecsétlenyomatát is.³⁵ Ezek az adatok némileg árnyalják az egyes városok céheit felkereső vándorlegények vándorlási szokásairól kialakított képet, de alapjában nem változtatják meg.³⁶ Megállapítható, hogy céh- és mesterpecséteket tartalmazó 60 vándorkönyv feltárása 51, eddig ismeretlen céh- és mesterpecsétlenyomatot eredményezett, valamint 7 már eddig is meglévő pecsét lenyomatát tartalmazva jelentősen bővítette eddigi ismereteinket. A kilenc, ma is Magyarország területén lévő Vas vármegyei városból: Kőszegről 13 (órási, posztós, szappanos szabó, takács [pintér 1709., német szabó é. n.] céhpecsét, bognár, könyvkötő, ötvös, pék, tímár, fazekas, mesterpecsét³⁷), Szombathelyről 10: (asztalos-esztergályos, csizmadia, pintér, takács, [lakatos 1662, szíjgyártó 1826, varga é. n.] cp, könyvkötő, pék, szabó mp.), Sárvárról 7: (csizmadia, szabó, takács, varga [molnár 1819.] cp, bognár, molnár mp.), Körmendről 6: (ács-kőműves-cserepező, bognár, pintér, csizmadia cp. mészáros, szabó mp), Szentgotthárdról 4: (csizmadia,

35 Lásd: 1. sz. táblázat megjegyzés rovatait.

36 A teljesség kedvéért a felsorolásoknál szögletes zárójelben közöljük azokat a céheket, amelyeknek eredeti pecsétnyomóinak lenyomatai is fellelhetők a vándorkönyv- és céhiratgyűjteményekben.

37 A továbbiakban: cp. = céhpecsét, mp. = mesterpecsét.

takács cp, kelmefestő, pék mp.), Vasvárról 4: (takács, vegyes céh, csizmadia [szabó 1836.] cp.), *Kiscellről* 3: (csizmadia, szabó, [vegyes céh é. n.] cp.), Jánosházáról 2: (csizmadia [vegyes céh é. n.] cp.), Vépről 1 vegyes céhről, falvakból pedig még ötöt: (Nagyrákos, kelmefestő mp, Górnál, molnárnál mp, F. Bük molnárnál mp, Nagyszentmihály molnárnál mp, A. berki molnárnál mp.). Az összes kimutatható, a mai Magyarország Vas vármegye területén található céhszervezet mindössze egyötödéből sikerült céh- és mesterpecséteket felkutatni, miközben szembeötlő, hogy Burgenlandban számba vett céhek gazdag kínálatából csak a rohonci asztalos, a pinkafői bogárnál, molnárnál-pék, [szűcs 1688] a szalonaki posztós cp. és a rohonci asztalos céh, a Némethújvári kelmefestő mp. összesen hét pecsétlenyomatát találtuk meg, szinte kizárólag a levéltárban található vándorkönyvekben.

Összegzés

Eredeti célkitűzésünk megvalósult. Múzeumokban és a levéltárban található, e célra kiválogatott 60 vándorkönyvből, tucatnyi céhiratból 78 db Vas vármegyei céh- és mesterpecsét-lenyomattal gazdagodtunk, amelyből 49 db 17–19. századi céhpecsét, 29 db pedig 1831–1859 közötti időszakból származó mesterpecsét. Az 1815–1850 közötti időszakot figyelembe véve számba vettük a Vas vármegyei céhek teljes körét, megállapítva, hogy a 233 céhszervezet közül az újonnan feltárt céhpecsétekkel együtt csupán felének találhatók meg eredeti, vagy pecsétnyomat formájában pecsétnyomói: 105 darab, a fennmaradó 128 céhszervezet pecsétjei pedig már nem pótolhatók. Feltárt és rendszerezett adataink szerint Vas vármegye területén 39 céhközpont található, melyből – a céhek számát tekintve döntő többségben – 19 országos vásártartási joggal

bíró királyi, püspöki megyeszékhelyű, uradalmi központú mezővárosban található, a 39 közül azonban 17 takács céh falvakban működött, közvetlenül kiszolgálva a környező települések igényeit. Az egyes városokban felállított céhek száma jelentős, néhányuk esetében 18–35 céhszervezetet is magában foglalt. A vonzáskörzetükhöz tartozó településeken dolgozó mesterekkel együtt – az Őrséget kivéve – csaknem behálózták a vármegye egész területét. Egy vándorló legénynek tudnia kellett, hogy a vármegyén belül mely céhekhez térhet be munkát keresni. Azt, hogy Vas vármegyében egy-egy mesterségnek 1815–1850 között hány céhe volt, az alábbi rangsor tükrözi.

1. városi takácsok: 18, vidéki takácsok: 17, összesen: 35
2. vargák: 19
3. önálló kovács céh: 7 egyszakmás kovács, több szakma képviselőit is befogadó (vegyes céh) 9, összesen 16
4. szabók: 15
5. csizmadiák: 13
6. molnárok: 9
7. fazekasok: 8
8. mészárosok: 6
9. gombkötők: 5
10. szűrszabók: 5
11. asztalosok: 4
12. posztósok: 4
13. kádárok: 4
14. esztergályosok: 3
15. bognárok: 3
16. pékek: 3
17. szűcsök: 3
18. tímárok: 3
19. lakatosok: 3
20. kőművesek: 3
21. kalaposok: 3
22. csapók: 2
23. ácsok: 2
24. szitaszövők: 1
25. szitakötők: 1

- 26. kötelesek: 1
- 27. szappanosok: 1
- 28. borbélyok: 1
- 29. fésűsök: 1
- 30. kereskedők: 1
- 31. ötvösök: 1
- 32. kályhások: 1
- 33. könyvkötők: 1
- 34. órásk: 1
- 35. szíjgyártók: 1
- 36. fuvarosok: 1

A vándorkönyvek kínálkoznak arra, hogy a különböző ipart űző legények vándorlási útvonalait megrajzoljuk. Mi azonban ettől eltekintettünk, csupán az útvonaltervezés lehetséges módjait vizsgáltuk néhány példát kiragadva. A vándorlegények vármegyén belüli útvonalai közül csak azokat vettük számba, akik vándorkönyveikben céh- vagy mesterpecséttel igazolt helyen tartózkodtak. A helytörténeti kutatás számára néhány példát bemutatva felvázoltuk, hogy a pecsétkörnyezetben található névalírások alapján – egyéb adatokat is felhasználva – egy-egy kézműves legény, céhmester milyen életutat járt be a helyi társadalomban.

Munkánk során felismertük azt, hogy a rendelkezésre álló nagyszámú vándorkönyv adatainak sora korántsem fedi le a történeti Vas vármegye egész területét, csupán egy kisebb, a mai Magyarország területén lévő, Kőszeg, Szombathely, Sárvár, Jánosháza, Körmend, Vasvár, Szentgotthárd városok 19. század első felében működő céheiről nyújtanak vázlatos ismereteket. Ez az aránytalanság az iratképzés esetlegességére hívja fel a figyelmet. A levéltári vándorkönyvgyűjtemény összetettebb. A hatóságok által bevont és megőrzött példányok több településről származnak. Az egyes múzeumokban található vándorkönyvek többsége az adott településen működő különböző mesterek hagyatékából valók, így a helyi

városok céheinek jelenléte bennük gyakrabban kimutatható. A számos őrzőhelyen egybegyűjtött vándorkönyvek együttes feldolgozása azonban a hatékonyság szempontjából indokolt és célravezető, hiszen a pecsétlenyomatok fele múzeumokban, míg a másik fele a Vas Megyei Levéltárban található. A feltárt pecsétlenyomatok közül a tanulmány végén mutatványként egy-egy képtáblába szerkesztve 8 db 17. századi évszámos céhpecsétet és 8 db mesterpecsétlenyomatot teszünk közzé (1–2. képtábla).

Függelék

Magyarországi múzeumi gyűjteményekben és a Vas Megyei Levéltárban nem található céhpecsétek, pecsétlenyomatok szakmánkénti és céhközpontok szerinti felsorolása (1815–1850)
Egyszakmás céhek közül:

Asztalos Pinkafő. **Ács:** Kőszeg, Szalonak. **Bognár:** Rohonc. **Csapó:** Rohonc, Szombathely, **Csizmadia:** Körmend, Muraszombat, Németújvár, Pinkafő, Rohoncz, Szalonak, Vasvár, Vép. **Esztergályos:** Kőszeg, Pinkafő, Rohonc. **Fazekas:** Borostyánkő, Németújvár, Vasvár, Vörösvár. **Gombkötő:** Kőszeg, Léka, Pinkafő, Rohonc, Sárvár. **Fuvaros:** Kőszeg. **Kádár:** Léka, Pinkafő, Rohonc. **Kalapos:** Kőszeg, Pinkafő, Rohonc. **Kovács:** Borostyánkő, Kemenesalja, Körmend, Kőszeg, Németszentmihály, Pinkafő, Rohonc. **Kőműves:** Kőszeg, Pinkafő. **Lakatos:** Rohonc. **Mészáros:** Körmend, Kőszeg, Pinkafő. **Molnár:** Borostyánkő, Dobra, Kőszeg, Léka, Muraszombat, Rohonc. **Posztós:** Léka, Pinkafő, Rohonc. **Szabó:** Borostyánkő, Jánosháza, Németújvár, Pinkafő, Sárvár, Szalonak, Szombathely. **Szűrszabó:** Muraszombat, Szombathely. **Szappanos:** Szombathely. **Szitaszövő:** Kőszeg. **Szítakötő:** Kőszeg. **Takács városi céhek:** Borostyánkő, Jánosháza, Körmend, Léka, Monyorókerék,

Muraszombat, Németújvár, Pilgersdorf, Rohonc, Szalonak, Vép, Vörösvár. **Takács falusi céhek:** Dénesfa, Egyházasrádóc, Meszlen, Mihályfa, Nemeshollós, Nemesmagasi, Németszentmihály, Oszkó, Pereszteg, Pinkamindszent, Rábakeresztúr, Rum, Szarvaskend, Tótkeresztúr. **Pék:** Léka, Szombathely. **Szűcs:** Körmend, Szombathely. **Tímár:** Kőszeg, Pinkafő, Rohonc. **Varga:** Borostyánkő, Jánosháza, Körmend m., Körmend n., Léka, Németújvár m., Németújvár n., Németszentmihály, Pilgersdorf, Pinkafő, Rohonc m., Rohonc n., Szalonak m., Szalonak n., Vörösvár.

Kétszakmás (vegyes) céhek közül:

Körmend: **Lakatos-Üveges.** Pilgersdorf: **Bognár-Kovács.** Rohonc: **Ács-Kőműves.** Szalonak: **Molnár-Pék.**

Háromszakmás(vegyes) céhek közül:

Dobra: **Bognár-Esztergályos-Kovács.** Hidegkút: **Csizmadia-Tímár-Varga.** Léka:

Bognár-Kovács-Nyereggyártó. Szalonak: **Asztalos-Lakatos-Üveges.** Szalonak: **Bognár-Kovács-Nyereggyártó.**

Többszakmás (vegyes) céhek közül:

Szentgotthárd: *Bognár céh.* Benne: **Bognár-Kádár-Lakatos-Szűcs-Szjártó-Asztalos-Kovács.** Léka: **Lakatos-Szegcsináló-Asztalos-Üveges** „egyesült céh” Felsőlendva: **Asztalos- Bognár-Esztergályos-Fazekas-Kovács-Lakatos-Ács.** Németújvár: **Asztalos-Lakatos- Szűcs-Szjágyártó-Nyereggyártó-„egyesült céh”.** Muraszombat: **Kovács-Kerékgyártó-Asztalos-Fazekas.**

Az 1815–1850 között a történeti Vas vármegye területén működő 233 céh közül a fentiekben felsorolt 128 céhnek nem maradt ránk sem pecsétnyomója, sem lenyomata. Ezekkel a céhekkel kapcsolatos tárgyi emlékek gyűjtésére ma már alig van esély.

1. számú képtábla: (Fotó: Károlyné Vizi Viktória 1993–1995)
Válogatás a vándorkönyvek céhpecsétlenyomataiból, 1604–1676

1. kép. Pinkafő, molnár céh 1604.

2. kép. Sárvár, takács céh 1613.

3. kép. Szombathely, pintér céh 1630.

4. kép. Sárvár, csizmadia céh 1636.

5. kép. Kőszeg, fazekas céh 1642.

6. kép. Sárvár, szabó céh 1671.

7. kép. Szentgotthárd, csizmadia céh 1673.

8. kép. Németújvár, Kovács-bognár céh 1676.

2. számú képtábla: (Fotó: Károlyné Vizi Viktória 1993–1995)
Válogatás a vándorkönyvek mesterpecsét-lenyomataiból, 1842–1857.

1. kép. Csizmadia, Vasvár 1842.

2. kép. Csizmadia, Szombathely, 1857.

3. kép. Kelmefestő, Németújvár 1847.

4. kép. Mészáros, Körmend 1850.

5. kép. Molnár, Felsőbük 1856.

6. kép. Pék, Szentgotthárd 1843.

7. kép. Szabó, Körmend 1855.

8. kép. Tímár, Muraszombat 1848.

1. számú táblázat. Vas vármegyei céhpecsétek és pecsétlenyomatok múzeumi és levéltári gyűjteményekben

Sorszám	Céh neve	Székhelye	Céh-pecsét	Pecsét lenyomat	Évszám	Pecsétkörirat nyelve	Őrzőhely	Azonosító	Megjegyzés Azonos céhpecsétlenyomatok, publikált céhpecsétképek az irodalmi forrásokban
1.	asztalos	Körmend	X		1770	német	MNM	1905.36.23	KT 183. p.
2.	asztalos	Güns Kőszeg	X		é. n. A:1634.173 6	német	MNM	131/1908.2	VMN 350. kép., JCM 72.p.
3.	asztalos	Rehnitz Rohonc		X	é. n. A:1681	német	VamL Vkgy	1. doboz	VMN 339. kép., JCM 72. p.
4.	asztalos- esztergá- lyos (?)	Szombat- hely		X	1713		SM vándor- könyv	HI 72. 2-4	
5.	asztalos-la- katos-pus- kamíves	Sárvár		X	1821 A:1513 (1815-ben nem szere- pel)		BM céhirat	57-25.2	Szárazpecsét-lenyomata vándorkönyvben NFM D.gy.II.80.6.1, 80.5.7 1855
6.	ács-kőmű- ves	Lockenhaus Léka		X	é. n.	német	SM céhirat 1852.	HI 69.66.1	
7.	ács-kőmű- ves	Kiscell	X		é. n.	magyar	SM	63.5.7	JCM 74. p.
8.	ács-kőmű- ves-csere- pes	Körmend		X	é. n.	német	VamL Vkgy SM HI 69.68.1	2. doboz 1842.12.p. céhlevélén	KMK 183. p. pecsét mellett Andreas Leithner céhmester aláírása
9.	ács-kőmű- ves-csere- pes	Körmend	X		1784	német	DBSLM	65.385.1	KT 409. p., KMK 371. p., JCM 74. p. BLN 147. p. 10. kép.
10.	bognár	Szombat- hely	X		1724	német	„Smidt M”		JCM 75. p.
11.	bognár	Körmend		X	1819	magyar	VamL Vkgy	1. doboz	Pecsétlenyomata: KMK borítón, belső címla- pon.
12.	bognár	Pinkafeld Pinkafő		X	é. n. A:1626	német	VamL Vkgy	1. doboz	
13.	bognár-pat- kolókovács	Németújvár		X	1676	hiányos szö- veg	SM vándor- könyv	HI 72.2.7	JCM 60. p.
14.	borbély	Güns Kőszeg	X		1757 A:1757	latin	SM	63.66.1	
15.	csizmadia	Kőszeg	X		1711 A:1673.1711	magyar	SM	63.7.1	VCE, sz. n., VMN 395. kép., JCM 65. p.
16.	csizmadia	Kiscell		X	1788	magyar	VamL Vkgy	1.doboz	
17.	„csizmadia és cipészi- par társu- lata”	Kiscell	X		é. n. (1815 után)	magyar	SM	63.5.3	
18.	csizmadia	Nemeskér	X		é. n.	magyar	KVM	56.195	
19.	csizmadia	Szom- bathely		X	1626 A:1625	magyar	SM céhle- vélén szárazpecsét	HI 63.328.1	Ifj. Kapui József 1857-évi városképes felszaba- dító levélén
20.	csizmadia	Szom- bathely		X	1799	magyar	SM céhirat	HI 63.388.1 B 1857.	Pecsétlenyomata Pesti János vándorkönyvben 15. p. VamL Vkgy 1. doboz
21.	csizmadia,	Sárvár		X	1630 A:1635	magyar	VamL Vkgy	1. doboz	VMN 218. p., VMN 397. kép., JCM 65. p.
22.	csizmadia	Szent- gotthárd		X	1673 A:1671	magyar	VamL Vkgy	1. doboz	VSZ 2016. 1. 321. p.

23.	csizmadia	Szom-bathely		X	1788	magyar	VamL.Vkgy	1. doboz	
24.	csizmadia	Jánosháza		X	1675 A:1716	magyar	VamL.Vkgy	1. doboz	Pecsétlanyomata céhíraton SM HI 63.328.1
25.	„esztergályos és pintér egyesült cég”	Körmend		X	1799 A:1799	német	SM céhírat	HI 69.62.1	KMK 381. p., BLN 147. p. 9. kép
26.	„gerencő-röknék cég peceti”	Ják	X		1615 k.	magyar	SM	63.80.1	Pecset grafikája Fábíán VSZ 1934. 3. 191. p. VCE, sz. n., JCM 77. p.
27.	fazekas	Sárvár	X		1799 A:1627	német	SM	63.14.1	VMN 10. kép, JCM 77. p. Savaria 1975. 352. p. 5. kép
28.	fazekas, kályhás	Güns Kőszeg		X	1642 A:1654	német	KVM vándorkönyv	H 56.401.1	Pecsetlanyomata céhíraton. SM HI 69.58.1 VMN 340. kép
29.	fazekas	Pinkafeld Pinkafő		X	1774. A:1626	német	SM céhlevél	H 69.45.1	Körirata: HANDVERK DER BÜRGERLICHEN HAFNERMAISTER
30.	fésűs	Güns Kőszeg	X		1828 (1815 után alakult)	német	KVM	H 56.190.1	VMN 352. kép 1815. évi vámegei összeírásban nem szerepel, új cég
31.	fésűs-szítás-esztergályos	Sárvár	X		1846 (1815 után alakult)	magyar	SM	63.27.1	1815.évi vámegei összeírásban nem szerepel, új cég
32.	gombkötő	Kőszeg	X		é. n. A:1738	magyar	SM	63.35.1	VCE sz. n., Savaria 1971-72. 378. p. 1. kép
33.	gombkötő	Szom-bathely	X		1641 A:1642	magyar	SM	63.24.1	VCE, sz. n., VMN 394. kép
34.	gombkötő	Rechnitz Rohonc		X	é. n. A:1642	magyar	SM céhírat	HI 69.9.1	
35.	gombkötő	Körmend		X	é. n.	magyar	SM céhírat	HI 69.7.1	KMK 386. p. szövege teljesen elmosódott 1749. évi céhíraton.
36.	kádár (pintér)	Güns Kőszeg	X		1709	német	SM	63.33.1	Pecsetlanyomata vándorkönyvben KVM 56.388.1
37.	kádár (pintér)	Steina-manger Szom-bathely		X	1630	német	SM vándorkönyv	HI 72.2.7	Szárazpecset-lenyomat Hafner J. pintér vándorkönyvében 1850. 13. p.
38.	kádár (pintér)	Körmend		X	1770	német	DBSLM vándorkönyv	Ht 85.12.1	
39.	kereskedő	Güns Kőszeg	X		é. n.	német	SM	63.31.1	
40.	patkolókovács-bognár	Kissenye	X		1624	imitált szöveg	MNM	62/ 1881	VMN 398. kép
41.	kovács	Vép	X		1633 A:1633	latin	SM	63.26.1	VCE sz. n.
42.	kovács	Sabaria Szom-bathely	X		1613 A:1614	latin	SM	63.39.1	VCE sz. n., VHK 1993/2 28. p., J CM 60. p.
43.	kocsigyártó és patkolókovács	Szom-bathely		X	1794		SM céhírat	HI 63.316.1	Pecsetlanyomata céhlevélen SM HI 63.324.1
44.	kőműves	Güns Kőszeg	X		é.n A:1692, 1731	német	KVM	H 56.153.1	
45.	könyvkötő	Szom-bathely	X		é. n	magyar	SM	63.19.1	
46.	kőteles	Steina-manger Szom-bathely	X		1778	német	SM	63.23.1	VMN. 346. kép
47.	„pinkafői lakatos mesterek”	Pinkafeld Pinkafő	X		é. n.	német	SVM	55.1041.1	VMN 384. k., JCM 62. p.

48.	lakatos	Sabariensis Szom-bathely	X		1662 A:1689	latin	SM	63.17.1	Pecsétlenyomata vándorkönyvben KVM H 56.399.1, SM HI.56.722.5.13. 32, 35-p. VamL Vkgv 2. doboz, vándorkönyvekben VCE sz. n., VHK 1993/2 28. p.
49.	mészáros	Kiscell	X		1844 (1815-ben nem szerepel a céhek között)	magyar	SM	63.5.5	VCE sz. n., JCM 59. p
50.	mészáros	Rechnitz Rohonc	X		1709 A:1719	német	SM	63.8.1	VCE sz. n.
51.	mészáros	Sabaria Szom-bathely	X		1671 A:1671	latin	SM	63.28.1	VCE sz. n.
52..	mészáros	Kőszeg? A:1641. Pinkafő? A:1681	X		1654	(?)	SM	63.21.1	VCE sz. n. Kőrirata: „SKM TTPNZ: GEHIF DGA 1654”
53.	molnár	Güssing Németújvár	X		1661 A:1669	német	MNM	1887.187	
54.	molnár	Rotenturm Vörösvár	X		é. n.	német	SM	63.22.1	
55.	molnár	Körmend	X		1798	magyar	DBSLM	Ht 84.29.1	KT 401. p., KMK 373. p., BLN 147. p. 15. kép, VSZ 2016. 1. 89. p. 4. kép
56.	molnár	Sárvár	X		1819 (1915-ben nincs a céhek között)	magyar	SM	63.18.1	Pecsétlenyomata vándorkönyvben VamL Vkgv 3. doboz, JCM 60. p.
57.	molnár és pék	Pinkafeld Pinkafő		X	1604 A:1576	német	VamL Vkgv	2. doboz	
58.	molnár	Rába külső, belső Rép-cén való malmok		X	é. n.	magyar	VamL Vkgv	2. doboz	
59.	molnár	Szom-bathely		X	1691	magyar	SM céhirat	HI 69.35.1	
60.	órás	Güns Kőszeg		X	é. n.	német	SM vándor-könyv	Itsz.n.	
61.	őtvös	Kőszegien-sis Kőszeg		X	1650	latin	KVM rekonstrukció le-nyomatról	H 56.439.1	VMN 411. kép, JCM 63. p.
62.	posztós	Schlaining Szalonak		X	1768	német	KVM vándorkönyv	67.21.2	Pecsétlenyomata céhiraton SM HI 69.35.1, Kőrirata: D.L MAGISTRAT SIGL V. ST. SCHLAIENIN
63.	posztós	Güns Kőszeg		X	é. n.	német	KVM vándor-könyv	H 56.376.1	Pecsétlenyomata céhiraton SM HI 69.67.
64.	sörfőző	Neumarkt Felső Kethely	X		é. n.	német	MNM	1887.23	VMN 354. kép
65.	szűrszabó	Rehnitz Rohonc	X		1667	német	MNM	1912.93	VMN 348. kép, JCM 69. p.
66.	szabó	Rechnitz Rohonc	X		1681 A:1667	német	SM	63.20.1	VCE sz. n.
67.	szabó, váltó-míves	Sabaria Szom-bathely	X		1646 A:1632	latin	SM	63.16.1	VCE sz. n
68.	szabó, né-metszabó	Kőszeg	X		é. n A:1612	latin	SM	63.30.1	VCE sz. n. pecsétlenyomata SM HI 69.60.1 céhlevélén
69.	szabó, vásármíves, szűrszabó	Güns Kőszeg	X		é. n. A:1619	német	SM	63.38.1	2 szűrszabó mesterrel
70.	szabó	Körmend	X		1710 A:1710	magyar	(-)	Erdei Walter magángyűjt.	KMK 393. p.
71.	szabó	Vasvár	X		1836 A:1719	magyar	VM	Itsz. n.	Pecsétlenyomata VM vándorkönyvben, JCM 69. p

NAGY ZOLTÁN: VÁNDORKÖNYVEK PECSÉTLANYOMATAI

72.	szabó, szűrszabó	Muraszom- bat		X	1689. A: 1658	magyar	VamL.Vkgy	3. doboz	Felirata erősen hiányos.
73.	szabó	Kőszeg		X	1639	német	KVM vándor- könyv	H 56.377.1	Ugyanott viasz- és szárazpecsét-lenyomata is van.
74.	„szabad sárvári szabó céh” magyar, német, szűrszabó	Sárvár		X	1676	magyar	VamL.Vkgy	3. doboz	Pecsétlenyomata vándorkönyvben NFM Dok. Gy. II. 80.7.1
75.	szabó	Kiscell		X	1800	magyar	VM vándor- könyv	Ilsz.n.	Vásárhelyi Imre vándorkönyve 1836.10. p.
76.	szappanos	Kőszeg		X	é. n. A:1823 (1813 után alakult)	német	KVM vándor- könyv	H 56.410.1	
77.	szíjgyártó	Szom- bathely	X		1826	magyar	SM	63.15.1	Pecsét körirata: „Magyar és német szíjgyártó céh pecsétje 1826” Pecsétlenyomata céhíraton SM HI 69.40.1, VMN 344. kép
78.	szűcs	Ginsiensis Kőszeg	X		1539 A:1589	latin	SM	63.10.1	VCE sz. n. JCM 66.p.
79.	szűcs	Pinkafeld Pinkafő	X		1688 A:1688	német	SM	63.29.1	Pecsétlenyomata céhíraton SM HI 72.4.1, HI 69.14.1 VCE sz. n., VMN 343. kép
80.	szűcs	Güns, Kőszeg	X		é. n. A:1636	latin	SM	63.36.1	VCE sz. n.
81.	takács	Nagyölbő	X		é. n. A:1725 (1815-ben nem szere- pel a céhek között)	magyar	SM	63. 13.1	VCE sz. n., VMN 403. kép
82.	takács	Egyházás és Hidas- hollós	X		1774	magyar	VM	Ilsz.n.	
83.	takács	Csákány	X		é. n.	magyar	SM	63.6.1	VCE sz. n., JCM 71. p., VSZ 2016.1.90. p. 6. kép
84.	takács	Pinkafeld Pinkafő	X		1688 A:1661	német	MNM	1890.15.9	VMN 349. kép, JCM 71. p.
85.	takács	Szom- bathely		X	1767 A:1712	magyar	VamL.Vkgy	3. doboz	
86.	takács	Sárvár		X	1613 A:1678	magyar	VamL.Vkgy	3. doboz	
87.	takács	Szent- gotthárd		X	é. n. A:1712	magyar	VamL.Vkgy	3. doboz	Uo. vörös viaszpecsét, szárazpecsét-lenyomat
88.	takács	Vasvár		X	é. n. A:1712	magyar	VamL.Vkgy	3. doboz	Pecsétlenyomata céhíraton SM HI 76.1.1
89.	takács	Kőszeg		X	1639		KVM vándor- könyv	H 56.377.1	
90.	takács	Kőszeg		X	é. n. A:1661	német	KVM vándor- könyv	H 58.13.1	
91.	takács	Kőszeg		X	1778	német	KVM vándor- könyv	H 71.22	
92.	varga	Güns Kőszeg	X		é. n.	német	KVM	H 56.152.1	Pecsétlenyomata vándorkönyvben KVM 56.386.1, VMN 392. kép, JCM 66. p.
93.	varga, német	Güns Kőszeg	X		é. n. A:1618,1674	német	KVM	56.152.2	
94.	varga, magyar	Güns Kőszeg	X		1613 A: 1612	latin	RFM	C 62-45.1	

95.	varga	Steinamanger Szombathely	X		é. n. A:1613	német	SM	63.67.1	Tűredezett pecsétlenyomata SM 72.2.3 Tóth Dániel vándorkönyve 1851. 10.p.
96.	varga	Szent-gothárd	X		é. n. A:1566	német	SM	63.9.1	VCE sz. n. VMN 395.képVŠZ 2016.1.86.p.1.kép.
97.	varga	Sárvár		X	é.n. A:1611	német	VamL.Vkgy	2.doboz	Leopold Blau vargalegény vk. 1854. pecsét mellett Szuf József főcéhmaster aláírásával
98.	varga	Muraszombat-F. Lendva-T. Keresztúr		X	é. n. A:1616	magyar	SM céhirat	HI 65.59.1	
99.	varga	Vasvár		X	1661 A:1659	magyar	publikálva	Bp.1902	Ráth György: Az iparművészet könyve 523.p. 25. kép
100.	Vegyes céh: asztalos, bogsnár, kádár, kovács, lakatos, szíjgyártó üveges (szűcs). A:1759 Mixta Ceha	Jánosháza	X		é. n. (1815-ben kovács céh név alatt)	magyar	JM	70.115.1	Viaszpecsét-lenyomata Jánosháza Tanuló levélen 1858. Bors Géza magángyűjteménye. Fesztékpecsét lenyomata vándorkönyvben VamL.Vkgy 1. doboz „asztalosok” 1844, 1844, 1847,
101.	Vegyes céh: asztalos, bogsnár, esztergályos, kádár lakatos, üveges.	Kiscell	X		é. n. (1815 után alakult)	magyar	SM	63.5.4	„Kiscell Városa Társas Mű Iparosok” Pecsétlenyomata vándorkönyvben SM HI 77.1.3
102.	Vegyes céh: asztalos, bogsnár kádár, kovács, lakatos.	Vasvár		X	1810 (1815-ben nines nyilvántartva)	magyar	VM vándorkönyv	Horváth János kovács vándorkönyve, Pecsétlenyomata BM 58.49.1 céhlevélen ltszn	
103.	Vegyes céh: asztalos, bogsnár, fazekas, kádár.	Olsnitz, Muraszombat		X	1830 (1815: „újonnan felállítandó céh”)	német	VamL.Vkgy	1.doboz	
104.	A Meg egyvesül Czéh Vép Mezővárosában.	Vép		X	1830 (1815 után)	magyar	VamL.Vkgy	3.doboz	
105.	„Eörségi kerületi czéh: társulat.” asztalos, bogsnár, csizmadia, kádár, kovács, szabó.	Örség		X	é. n. (1815 után alakult meg)	magyar	DBSLM	Ht 459-86	Pecsétlenyomó elveszett, az eredeti pecsét gyurmálenyomatának fényképe megmaradt. Publ: V Sz: 2016.1. 91. p. 7. kép

Az irodalmi források rövidítései: Vasi céhtörténeti emlékek 1985 =VCE Vasi Honismereti Közlemények =VHK Körömend története 1994 = KT Vas megye népművészete 1996 = VMN Körömend mezőváros kézművesei 2004 = KMK Jeles céhtárgyak és mesterművek = JCM Batthyány Lajos nádor = BLN oldalszám nélküli = sz.n.

Levéltári és múzeumi őrzőhelyek rövidítései: MNL VamL Vándorkönyv gyűjteménye = VamL.Vkgy Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest = MNM Savaria Múzeum, Szombathely = SM Kőszegi Városi Múzeum, Kőszeg = KVM, Nádasdy Ferenc Múzeum, Sárvár = NFM Doktor Batthyány-Strattmann László Múzeum, Körömend = DBSLM Vasvári Múzeum, Vasvár = VM Jánosházi Múzeum, Jánosháza = JM Rómer Flóris Múzeum, Győr = RFM Soproni Városi Múzeum, Sopron = SM, Balatoni Múzeum, Keszthely = BM Smidt Múzeum, Szombathely = „Smidt M”

2. számú táblázat. Vas vármegyei mesterpecsétek és pecsétnyomatok a múzeumi és levéltári gyűjteményekben

Sor-szám	Mesterség megnevezése	Pecsét-nyomó	Pecsét-lenyomat	Mester lakhelye	Pecsét használata	Őrzőhely	Azonosító	Pecsét-tulajdonos monogramja, neve, vándorlegény neve	Pecsétkép leírása	Megjegyzés Publikált pecsétkép, pecsétnyomó anyaga, mérete, pecsétlenyomat
1.	asztalos	X		(-)	19. sz.	Smidt M	74.130.1	U. M.	Ovális képmezőben egymás alatt körző, derékszög, gyalu, névmonogram.	Réz pecsét-nyomó
2.	ács	X		(-)	19. sz.	Smidt M	74.131.1	P. J.	Névmonogram között ötágú korona alatt fűrő, keresztbe tett faragóbárdok, derékszög, babérszörű.	JCM 74. p. Réz pecsétnyomó
3.	bábos	X		Kőszeg	19. sz.	KVM	H 56.197.1	Bajcsy bábos-mester névbélyegzője		Réz pecsét-nyomó
4.	bognár	X		Kőszeg	19. sz.	KVM	H 56.156.1	F. J.	Felül bognárbárd, alatta kocskerek, két oldalon egyenes kézvonó, körző, alatta névmonogram.	Ón pecsétnyomó 2,4 cm átmérő
5.	bognár		X	Sárvár	1857	VamL Vegyes céhíratok	1. dob. IV/187/I	A. F. Ferencz András végrendeletén saját mesterpecsét-lenyomata	Monogram alatt küllős kerék.	Vörös viaszpecsét
6.	bognár		X	Kőszeg		KVM vándorkönyv	H 56.412.1	G. S. K. Schlott János bognárlegény vk.	Nyolcszögletű pecsétképben legalul GSK monogram, felette ágaskodó oroslánok között kerék, felette bognárbárd és fakörző.	Vörös viaszpecsét41
7.	csizmadia	X		Szombathely(?)	19. sz.	SM	63.60.1	I. K.	Babérkoszorúban kiterjesztett szárnyú sasmadár alatt ovális mezőben hátul varrott magas sarkú csizma.	Sárgaréz pecsétnyomó 2,8 cm átmérőjű
8.	csizmadia		X	Vasvár	1842	VM vándorkönyv	ltszn	V. V. C. C. P. Lavardi János csizmadiale-gény vk. 13. p.	Betűk alatt musta, magas szárú csizma, bicskia.	Vörös viaszpecsét
9.	csizmadia		X	Körmend	1847	VamL Vkgy	1. doboz	Stenhauzer Ádám Gergál István csizmadiale-gény vk. 11. p.	Babérkoszorúban C. P. C. M betűk alatt musta, magas szárú csizma, bicskia.	KMK 183. p. vörös viaszpecsét
10.	fazekas, kályhás		X	Kőszeg Güns	1808	SM céhlevél KVM vándorkönyv	HI 69.58.1 H 56.401.1	I. S.	Névmonogram, babérág között kézikorongon kétfülvű olaszorsó, benne három szál virág.	Vörös viaszpecsét
11.	kelmefestő		X	Nagyrákos	1847 1849	VamL Vkgy	1. doboz	N. J. Németh József Faith János festőlegény vk. 11. p., 15. p.		

12.	kelmefestő		X	Szentgotthárd	1849	VamL Vkgy	1. doboz	F. M Franz Magos Faith Sámuel vándorkönyve 16. p.	Ótágú korona alatt gót betűs névmo- nogram.	VSZ 2616/3 319. p Vörös viaszpe- csét.
13.	kelmefestő		X	Nagyváros	1856	VamL Vkgy	1. dobozo	F. S Faith Sámuel Szvoboda Antal festőlegény vk.	Ótágú korona alatt két ágaskodó orosz- lán között festékdí- zelt keresztbe tett ruhaakasztók.	VSZ 2616/3 320. p. Vörös viaszpe- csét
14.	kelmefestő		X	Németújvár	1847	VamL Vkgy	1. doboz	S. S. Stefan Seibolt Fajth Sámuel festőlegény vk. 12. p.	Mester névmono- gramja között ótágú korona, alatta két ágaskodó oroszlán között, festékdí- zelt keresztbe tett kampós ruhaakasz- tókkal.	Szárazpecsét lenyomata
15.	kádár (hodnár)	X		Kőszeg	19. sz.	VMK	H 56.193.1	H. G. Holéczius Gott- lieb pintérmes- ter	Orvális pecsétmező- ben névmonogram között nyitott szárú körzö, alatta két ágaskodó oroszlán által tartott faab- roncos hordó.	Réz, 2,5 cm át- mérő
16.	kádár	X		Kőszeg	19. sz.	VMK	H 56.155.1	Holéczius Tófor pintérmester		Réz, 2,1 cm át- mérő
17.	kádár	X		(-)	19. sz.	Smidt M		I. K.	A mester névmo- nogramja között nyitott szárú fakör- ző, alatta vasabron- csos fekvő hordó.	Réz pecsét- nyomó
18.	patkolókovács	X		Kőszeg	19. sz.	VMK	H 56.154.1	J. F. Frühwirth József patkoló kovács- mester	Névmonogram alatt patkolókalapács, patkó, patkolófőgő, alattuk patavágó.	Réz pecsét- nyomó
19.	kőműves	X		Kőszeg	18. sz.	VMK	H56.153.1		Pecsétképben négy osztásban derék- szög, körzö, három- szög alakú szintező, vakolókanál, fúró.	Körirata: DER MAUER MA- ISTER IN SI- GILL
20.	kőműves	X		Vasvár	19. sz.	VM	ltszn	Kőművesmes- ter pecsétgyü- rűje	Vízszintmérő, kőfa- ragó keresztbe tett kőfaragó kalapá- csok, vakolókanál, névmonogram nél- kül.	Réz pecsét- nyomó
21.	kőműves		X	Kőrmend	1859	VamL egyéb céhes iratok, vándor- könyv	1. doboz	A. L. Andreas Leith- ner maurerme- ister Johan Müllner kőműveslegény vk.18. p.	Négyszögletű pe- csét, ótágú korona alatt a mester név- monogramja.	Vörös viaszpe- csét
22.	könyvkötő		X	Szombathely Steinemanger	1851	VamL Vkgy	2. doboz	G. L. Heiszler August könyvkötő le- gény vk.	Csúcsára állított négyszögben GL névmonogram.	Vörös viaszpe- csét
23.	könyvkötő		X	Kőszeg Güns	1831	KVM vándor- könyv	H 77.1.4	ZS. L. Ludovica Zsak	Királyi korona két oldalán a mester névmonogramja, alatta nyitott könyv.	Vörös viaszpe- csét
24.	lakatos	X		Szombathely	19. sz.	SM	63.3.1	J. F. Júszotl Ferdi- nánd (1842– 1915)	Nyolcszögletű kép- mezőben kitárt szárnyú, csőrében levelet tartó galamb alatt a mester név- monogramja, alatta keresztbe tett kul- csok.	Sárgarézt, 2,3 cm átmérő

25.	lakatos	X		Szombathely	19. sz.	SM	63.3.2	Pecsét felirata folyóírással: Ignác Jüsti	Ovális pecsétlapon álló oroszlán mellett ovális képmezőben keresztbe tett kulcsok közt nyeles kalapács, alatta mesternév,	Sárgaréz 2,3 cm átmérő
26.	lakatos	X		(-)	19. sz.	SM	63.63.1	A. O.	Koronás kartushban ovális pajzsban keresztbe tett kulcsok, a mester névmonogramjával.	JCM 76. p. Sárgaréz, 2 cm átmérő
27.	lakatos	X		Kőrmend	19. sz.	DBSLM	Ht 86.102.1	H. S. Hodosi Sándor	Ovális képmezőben a mester névmonogramja között kulcs, alatta pajzsban elhelyezett ötágú korona alatt kulcs, két oldalán 1-1 csillag.	KMK 378. p. Sárgaréz
28.	lakatos	X		Kőszeg	19. sz.	KVM	H 56.216.1	Gruber Sándor lakatos pecsét-nyomója		Réz pecsét-nyomó
29.	mészáros	X		(-)	19. sz.	Smidt M	74.134.1	I. F.	Ovális képmezőben ötágú korona alatt névmonogram, alatta szembenéző ökörfej keresztbe tett taglókka.	Réz pecsét-nyomó
30.	mészáros	X		Kőrmend	19. sz.	DBSLM		I. K.	Keresztbe tett tagló és hűsvágóbárd alatt szembenéző ökörfej, két oldalán a mester névmonogramja.	JCM 27. p. réz
31.	mészáros	X		Kőrmend	1850	VamL Vkgy	2. doboz	K. L. Kausz Lajos Hafner József mészároslegény vk.10. p.	A mester névmonogramja alatt szembenéző ökörfej, két oldalán szőrös, karikás fenék, ökörfej alatt keresztbe tett tagló és mészárosbárd.	KMK 376. p. JCM 59. p. Vörös viaszpe-csét
32.	mészáros	X		(-)		VamL Vkgy	2. doboz	J. G.(?)	Keresztbe tett tagló és hűsvágóbárd alatt a mester névmonogramja alatt királyi koronás kartushban S alakú mészáros kampó, alatta szembenéző ökörfej.	Vörös viaszpe-csét
33.	molnár	X		Sárvár	1856	VamL Vkgy	2. doboz	J(?) N. Kerner Lajos péklegény vk. 33. p.	Ötágú korona alatt a mester névmonogramjai között körző, alatta két oroszlán által tartott négyküllös malomkerék alatt keresztvas.	Vörös viaszpe-csét
34.	pék	X		Kőszeg	1853	VamL Vkgy	2. doboz	A. T. Kerner Lajos sütő vk.19. p.	Ötágú korona alatt pajzsban a mester névmonogramja, alatta két ágaskodó oroszlán között pecrec, alatta zsemle.	Vörös viaszpe-csét
35.	molnár	X		Gór	1856	VamL Vkgy	2. doboz	T. I. Tóth István György Kotzán János molnárlegény vk. 15. p.	Babérkoszorú övezte mezőben felül vaskörző, alatta keresztvas, a mester névmonogramja között négyküllös malomkerék.	Vörös viaszpe-csét

36.	molnár		X	Felsőbük	1856	VamL Vkgy	2. doboz	P. I. Pajer István molnár Kotzán János molnárlé- gény vk. 14. p.	Ovális pecsétmező- ben felül kereszt- vas, alatta két ágas- kodó oroszlán által tartott négyküllős malomkerék, alatta a mester névmo- nogramja.	Vörös viaszpe- csét
37.	molnár		X	Nagyszentmihály Grosspetersdorf	1840	VamL Vkgy	2. doboz	Anton Mehton Sagmeister Bá- lint molnárlé- gény vk. 14. p.	ANTON MEHTON mesternév alatt ótá- gú korona, alatta babérágak közt cí- merpajzsban négy- küllős malomkerék.	Vörös viaszpe- csét
38.	molnár		X	Körmend alsó ma- lom, Berki malom	1847	VamL Vkgy	2. doboz	K. J. Kutrovácz János esküdt Ns. Kotz József molnárlégyény vk. 16. p.	A molnármester névmonogramja között körző alatt keresztvas, alatta négyküllős malom- kerék.	Vörös viaszpe- csét
39.	ötvös		X	Kőszeg Güns	1847	KVM vándor- könyv	ltszn.	1011 mesterjelű ötvös pecsétje Németh István ötvöslegény vk. 11. p.	Olasz koszorúba foglalt fedeles-tal- pas kehely alatt az ötvös azonosító számsora.	Vörös viaszpe- csét
40.	pék		X	Máriacell	1841	KVM vándor- könyv	H 56.403.1	Johann Stanko- vics péklegény vk. 10. p.	Pontsor keretbe foglalva ótágú koro- na alatt két orosz- lán által tartott perc alatt elmosódott mesternév.	Vörös viaszpe- csét
41.	pék		X	Szentgothárd	1843	KVM vándor- könyv	H 56.403.1	J. S. Joseph Schmidt Johann Stanko- vics péklegény vk. 14. p.	Névmonogram kö- zött ótágú korona, alatta két ágaskodó oroszlán által tar- tott kifli, perc, hosszúkas kenyér.	Vörös viaszpe- csét
42.	pék	X		(-)	é. n.	Smidt M	74.106.1		Ovális keretben névfelirat alatt két ágaskodó oroszlán között perc, süte- mény, kifli.	Réz pecsét- nyomó
43.	pék, sütő		X	Szombathely	1851	SM vándor- könyv	HI 70. 11.1	Dombai Károly sütőmester Piezinger József sütőlegény vk. 22. p.	Elmosódott névmo- nogram alatt kifli, perc, kétoldalt csá- szárszemle, zsemle.	Vörös viaszpe- csét
44.	posztós	X		Kőszeg	19. sz.	KVM	H 56.194.1	Freyler Teofil posztós pecsét- nyomója	Névmonogram fe- lett két keresztbe tett ifja, fölötté nye- les szálhúzó hét hosszúkas takács- mácsonyával.	VMN 347. kép
45.	szabó		X X	Szombathely Szombathely	1837 1855	VM vándor könyv SM vándor- könyv	ltszn. HI 72.2.9	Vásárhelyi Imre szabólegény vk.12. p. Piros József szabólegény vk.20. p.	Babérkoszorús pe- csétszerű pecsétla- pon felül félkörben SABARIA felirat, alatta két babérág között nyitott szárú olló, élei közt gomb- lyuklyukasztó.	Vörös viaszpe- csét
46.	szabó		X X	Körmend Körmend	1850 1855	VamL Vkgy VamL Vkgy	3. doboz 3. doboz	Korpics Antal szabólegény vk. 13. p. Stuklcher An- tal szabólegény vk. 11. p.	Babérkoszorús pe- csétszerű pecsétla- pon felül félkörben KÖRMEND II. felirat, alatta két ba- bérág között nyitott szárú olló, élei közt gomblyuklyu- kasztó.	KMK 349. p 1855-ben Pajt- sits György a szabó céh céh- mestere Vörös viaszpe- csét

47.	szabó		X	Muraszombat	1850	VamL Vkgy	3. doboz	M. S. Pukán Ferenc szabólegény vk. 11. p.	Élére állított négy- szögben névmonogram között nyitott szárú szabóólló, élei között gomb- lyuklyukasztó.	Vörös viaszpe- csét
48.	szabó	X		Szombathely	19. sz.	SM	H 63.90.1	M. S. D. I.	Ovális pecsétmező- ben névmonogram alatt ötágú korona alatt nyitott szárú szabóólló, alatta névmonogram.	Sárgaréz 2,1 cm átmérő
49.	szabó	X		Kőszeg	19. sz.	VMK	H 50.187.1	Bozeczky József szabómester	Babérkoszorú-ke- retben ötágú korona, alatta névmonogram és fekvő, nyitott szárú szabó- ólló.	Réz, 2,5 cm át- mérő
50.	szűrszabó	X		Szombathely	19. sz.	SM	H 63.12.1	S. C.	Ovális pecsétkép- ben névmonogram között ötágú korona, alatta két ágas- kodó oroszlán, mancsaiiban nyitott szárú szabóólló, élei között gomblyuk- lyukasztó.	Sárgaréz, 2,3x2,5 cm át- mérő
51.	szíjgyártó		X	Szombathely	1832	SM céhlevél	HI 76.35.1	I. V.	Névmonogram alatt babérágak között gyeplőzáras kötő- fék.	Vörös viaszpe- csét
52.	szítás	X		Kőszeg	19. sz.	VMK	H 56.192.1	S. R. Röt Sándor szí- tásmester	Ovális képmezőben névmonogram alatt babérágak övezte szíta.	Réz pecsét- nyomó
53.	tímár		X	Kőszeg Güns	1836	VMK vándor- könyv	H 56405.1	A.R.	Nyolcszegletű pe- csétképen felül név- monogram, alatta két ágaskodó orosz- lán között faabron- csos tímárkád fölött keresztbe rakott, hajlítot vakaró vagy szinlökések.	Vörös viaszpe- csét
54.	tímár		X	Muraszombat	1848	VamL Vkgy	3. doboz	M. S. C. pecsét mellett Gombosy Ig- nác tímár céh- biztos aláírása	Kerek, pontsor ke- retezte pecsétmező- ben alul babérágak felett MSC betűk (muraszombati céh?) fölött tímár- kád, felette kereszt- be tett szinlökések.	Vörös viaszpe- csét

Levéltári és múzeumi őrzőhelyek rövidítései: MNL VamL Vándorkönyv gyűjteménye = VamL Vkgy, Savaria Múzeum, Szombathely = SM, Kőszegi Városi Múzeum, Kőszeg = KVM, Doktor Batthyány-Strattmann László Múzeum, Körmend = DBSLM, Vasvári Múzeum, Vasvár = VM, Smidt Múzeum, Szombathely = „Smidt M”

Az irodalmi források rövidítései: Vasi céhtörténeti emlékek 1985 = VCE, Körmend mezőváros kézművesei 2004 = KMK, Vasi Szemle = VSZ.